

ZPRACOVÁNÍ NÁLEZŮ ZE DVOU ODPADNÍCH JÍMEK A ÚSKALÍ JEJICH INTERPRETACE

TOMASZ CYMBALAK – KRISTÝNA MATĚJKOVÁ

*„O tom městě jsem hned na první pohled usoudil,
že je hodno všelike pozornosti.
Nikde jsem neviděl takové množství lidu,
město tak bohaté
a všelikým statkem oplývající...“
Uberto Decembrio, 12. a 31 března 1399 r.¹*

Komparativní rozbor inventáře nálezů ze dvou odpadních jímek. Početný soubor archeologických nálezů získaných výzkumem domovních parcel situovaných v různých částech Prahy přináší nové poznatky k hmotné kultuře jejich obyvatel v době pozdního středověku až raného novověku.

ANALYSIS FROM TWO CESS PITS AND PROBLEMS WITH THEIR INTERPRETATION

Comparative analysis of the finds inventory from two cess pits. Large assemblage of archaeological finds from excavations of two house plots situated in various parts of Prague brings new information about the material culture of its inhabitants in late medieval and early Post medieval times.

Klíčová slova — Praha – Nové Město – Malá Strana – archeologický výzkum – hmotná kultura – keramika – odpadní jímka – pozdní středověk – raný novověk – interdisciplinární výzkum

Key words — Prague – Nové Město – Malá Strana – archaeological excavation – material culture – pottery – cess pit – Late Medieval Ages – Early Post medieval Ages – interdisciplinary research

V prezentovaném textu se pokoušíme nastínit některá úskalí interpretace objektů tradičně chápaných coby odpadní, a především představit pestrou škálu movitých nálezů a jevy zaznamenané v průběhu jejich výzkumu. Přestože obdobné studie nejsou v odborné literatuře nijak ojedinělé, domníváme se, že rozbor jímek ze dvou pražských lokalit může vnést další podněty ke stále živé diskusi ohledně otázek jejich plnění a možností datování na základě získaného materiálu. Důraz bude kladen zvláště na nedávno odkrytý objekt z prostoru Nového Města. Analýza fragmentů a celých keramických nádob z výplně obou konstrukcí je doplněna o stručnou charakteristiku doprovodných nálezů ze skla, kostí a barevných kovů, včetně výsledků environmentálních analýz organického materiálu.

1. PŮVODNÍ DŮM VLADISLAVOVA ČP. 1544 – JÍMKA Z043 – NÁLEZOVÁ SITUACE

Výzkum prvního ze zde analyzovaných objektů² souvisel s archeologickými pracemi realizovanými v několika etapách na rozlehlé ploše novoměstského domovního bloku obklopujícího v současnosti rekonstruovanou stanici metra Národní třída.

1.1 Metoda výzkumu

V rámci rozlehlé plochy několika původních parcel byly stanoveny menší výzkumné úseky, které se podle dostupné archivní dokumentace (plány, fotografie) jeví jako v minulosti nezastavěné nebo nepodsklepené (v interiérech historických sklepů u Spálené ulice byla nově provedena stavebně historická dokumentace, viz CYMBALAK 2010; CYMBALAK/RYKL/SEMERÁD 2011, 14–20). Zmíněné celky byly zkoumány v rámci čtvercové sítě, kde rozměry jednotlivých sond na všech plochách činily 3 x 3 m (obr. 1A, 1B). Všechny stratigrafické jednotky (vrstvy, výkopy, objekty, zdi, konstrukční prvky) byly evidovány a zaznamenávány do terénní dokumentace

1 Z dopisu lombardského politika, humanisty a vyslance milánského knížete Giana Galeazza Viscontiho u krále Václava IV. (SCHWARZ 1940, 18).

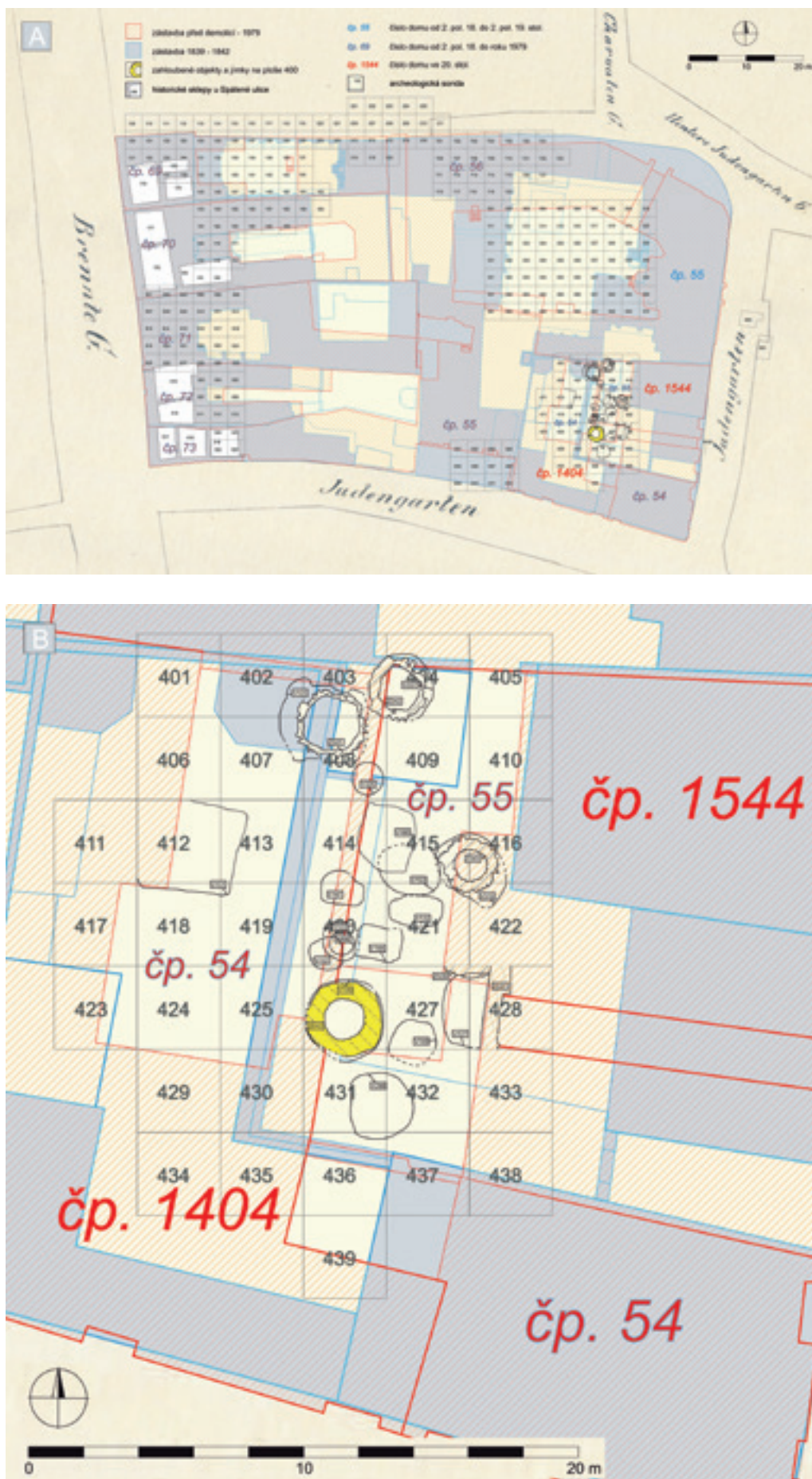
2 Dům čp. 1544/II byl dříve, v období od 2. poloviny 18. do 2. poloviny 19. století, označován číslem popisným 55/II.

Obr. 1. Praha 1-Nové Město.

A –původní podoba domovního bloku s vyznačením archeologických sond z let 2009–2012 a polohou jímky Z043 (žlutě).

B – detail jihovýchodní části bloku s jímkou.

(Do podkladu dle OLMEŘOVÁ 1978a, plán č. 2 a OLMEŘOVÁ 1978b, plán č. 2, vložil T. Cymbalak a M. Hájková, 2012).

pod samostatným a nezaměnitelným číslem, na které navazovala evidence movitých archeologických nálezů. Tento, v archeologické praxi běžně používaný, systém dovolil prostorově identifikovat a relativně datovat odhalované situace a předměty. Explorace byla prováděna metodou postupného rozebírání historických terénů ve sledu od nejmladší k nejstarší vrstvě člověkem vytvořeného nadloží.

Výzkum níže popisovaného objektu byl rozdělen do dvou etap. Rozměry objektu umožnily v polovině situovat profil a v první etapě prozkoumat západní polovinu výplně. Po dokumentaci profilu byla v následující druhé fázi odebrána zbývající část zásypu.³

1.2 Prostorové a majetkové vztahy

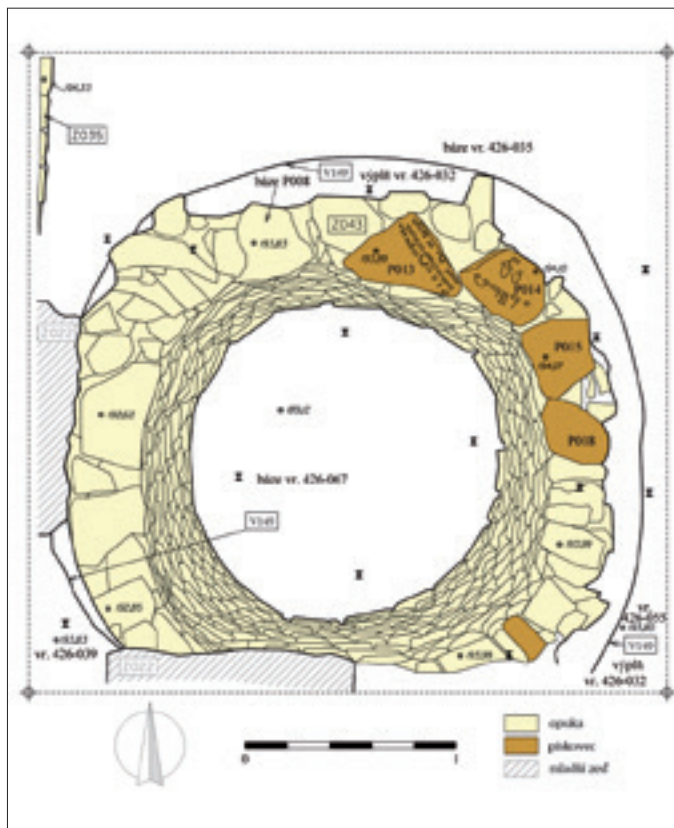
Konstrukce studny/jímky **Z043**, jejíž rozbor zde prezentujeme, byla lokalizována v jihozápadním rohu bývalé novoměstské domovní parcely č. 725.⁴ Do roku 1979 na tomto místě stála novostavba zbudovaná roku 1875 (čp. 1544; STEHLÍKOVÁ 1979a), která od jihu sousedila s domem čp. 54 (U Zeleného vrchu; STEHLÍKOVÁ 1979b), od severu s budovou základní školy v Charvátově ulici (čp. 56; STEHLÍKOVÁ 1979c) a od západu s plochou dvora bývalého čp. 1404 (ppč. 727; STEHLÍKOVÁ 1979d). Jmenované domy byly novostavbami z 2. poloviny 19. století, které vznikly na místě starších, zrušených staveb, jejichž počátky je možno na základě písemných pramenů spatřovat už ve druhé polovině 14. století, a ztotožnit se sídelním okrskem Charvát – „vicus Charvati“ (TOMEK 1865, 72; OLMEŘOVÁ/KRŠÁKOVÁ 1984, 162).

Novoměstská studna/jímka (**V149; Z043**) se nacházela v zadní části měšťanské parcely, jejíž vznik je slučitelný s tzv. druhou vlnou parcelace po založení nového sídelního celku Karlem IV. (roku 1348). Původní městiště, o jehož nejstarší podobě a dějinách nemáme žádné údaje, náleželo k jednomu z několika domů vystavěných v rámci Charvát (TOMEK 1865, 72). Podle Tomkova místopisu vznikla původní parcela v roce 1379, kdy došlo k rozdělení většího pozemku (AMP, 2069, fol. 41, 42, 43, TOMEK 1865, 62, 72, 73), který společně s domem „U Obrazu Panny Marie“ zakoupil v roce 1378 Jakub Charvát (OLMEŘOVÁ 1978, 9; TOMEK 1855, 250; týž 1871, 229; 230; týž 1892).

Obr. 2. Praha 1-Nové Město. Rekonstrukce parcelních hranic na základě rešerše archivního materiálu provedené J. Pařezem. (Do výřezu mapy z polohopisného plánu Prahy J. Jüttnera k roku 1815 vložil J. Pařez, 2009, úprava T. Cymbalak, 2012).

Obr. 3. Praha 1-Nové Město. Půdorysný plán objektu Z043. (Z terénní dokumentace překreslila M. Hájková, 2010; foto F. Malý, 2009).

3 Při následném zpracování se však ukázalo, že tento způsob exkavace s sebou může přinášet problémy v podobě možné kontaminace nižších uloženin mladšími nálezy.

4 Dle číslování z roku 1969.

Tab. 1. Praha 1-Nové Město. Copa Centrum Národní. Výsledky archeobotanické makrozbytkové analýzy z výplně objektu Z043. (Provedl P. Kočár a T. Kutek, 2012; viz KOČÁR ET AL. 2012; grafická úprava T. Cymbalak, 2012).

COPA Centrum Národní č. výz. 2009/16										
Sonda 426 (JÍMKA)										
Výsledky archeobotanické makrozbytkové analýzy										
Vzorek č.					205	255	259			
SJ (vrstva)					62	60	60			
POZNÁMKA					vzorek z vrstvy	výplň nádoby	výplň nádoby			
DATECE					pol.15.– –poč.16.st.	pol.15.– –poč.16.st.	pol.15.– –poč.16.st.			
Objem (L) flotace					5	0,8	0,15			
POZNÁMKA										
druh subfossilie										
hrubá/jemná frakce (2 mm)										
fragmentarizace										
způsob dochování										
Avena sativa – oves setý					o pl	HF	min	1		
Avena sativa – oves setý					o pl	JF	zl	1		
Cerealía – obilniny					o	JF	zl		1	
Cerasus sp. – višeň/třešeň					pe	HF	min		1	
Cucumis sativus – okurka setá					s	HF	nz	2		
Ficus carica – fíkovník smokvoň					n	JF	nz	2	2	2
Fragaria vesca – jahodník obecný					n	JF	nz	1		
Chenopodium album – merlík bílý					n	JF	nz	2		
Malus domestica – jabloň domácí					s	HF	nz	10		
Malus domestica – jabloň domácí					s	HF	min	1	6	
Malus domestica – jabloň domácí					s	HF	zl	min	4	
Malus domestica – jabloň domácí					s	JF	min		1	
Malus domestica – jabloň domácí					s	JF	zl	min	1	
Neslia paniculata – řepinka latnatá					plu	JF	nz	1		
Panicum millaceum – proso seté					o	JF	min	1		
Papaver somniferum – mák setý					s	JF	min		1	
Physalis alkekegi – mochyň židovská					s	JF	nz		9	
Prunus/Cerasus – slivoň					pe	HF	zl	nz	35	
Rubus caesius – ostružiník ježíník					pe	HF	nz	2		
Rubus fruticosus – ostružiník křovitý					pe	JF	nz	14	1	
Rubus idaeus – maliník obecný					pe	JF	nz	16	14	38
Secale cereale – žito seté					o	HF	zuh	1		
Triticum aestivum – pšenice setá					o	HF	min	1		
Vitis vinifera – réva vinná					s	HF	nz	132		9
Vitis vinifera – réva vinná					s	JF	zl	nz	14	9
Vitis vinifera – réva vinná					s	JF	min		5	
Vitis vinifera – réva vinná					s	JF	zl	min	1	
Vitis vinifera – réva vinná					s	HF	min	1		
CELKEM								238	47	58
POZNÁMKY					min – mineralizovný, zuh – zuhelnatělý, nz – nezuhelnatělý, zl – zlomek, HF – hrubá frakce, JF – jemná frakce, o pl – obilka s pluchou, o – obilka, pe – pecka/pecička, s – semeno, n – nažka, plu – plucha					

Rešerše písemných pramenů provedená Janem Pařezem ukazuje, že historické domy na ploše archeologického výzkumu je možno bez větších problémů identifikovat retrogradně až zhruba do 1. poloviny 17. století.⁸ Srovnání stavu městišť a jejich zástavby pro období 14. až 1. poloviny 17. století dokládá, že právě v této době proběhla největší transformace domovního fondu, a to právě ve východní části plochy zkoumané v letech 2009–2010. Část západní, obrácená do ulice Spálené, měla svůj stavební i parcelní vývoj dlouhodobější a starší. Nejvýraznější změny se tak odehrály ve východní části, kde vypukl po roce 1379 stavební ruch na dříve nezastavěných plochách (PAŘEZ 2009, 5).

1.3 Interpretace objektu

Objekt Z043 byl zpočátku interpretován jako studna. Funkční rozlišení tohoto typu zahloubených objektů není bez potíží – často totiž nelze jednoznačně odlišit studnu od jímky. Pro období 14.–15. století jsou sice zděné kruhové studny typické (ŠIROKÝ 2000, 376), nicméně samotný kruhový půdorys objektu nemusí být dostatečně průkazný. Z jiných lokalit jsou totiž známy i kruhové odpadní jímky (týž

2000, 375; FROLÍK/MUSIL 2010, 8), u nichž byla ostatně konstatována značná konstrukční variabilita. Podobné objekty, zachycené výzkumem v roce 1978 v rámci jižněji položené parcely ppč. 727 (dům čp. 1404), byly rovněž označeny jako studny (OLMEROVÁ 1984, 20). V minulosti byl ovšem tento závěr poměrně častý a až postupem času se začalo od jednoznačné interpretace upouštět (k tomu např. OPRAVIL 1964; s kritikou připomínkou NECHVÁTAL/SMETÁNKA 1965), a mimo konstrukce byly sledovány i jiné faktory, jako je umístění v rámci parcely, úroveň spodní vody, nebo charakter výplně (ŠIROKÝ 2000, 350; KRAJÍČ 2009, 294).

COPA Centrum Národní č. výz. 2009/16 Sonda 426, vr. 62, vzorek 205/11 Výsledky palynologické analýzy	
Pylový typ/druh/čeleď	počet
<i>Acer</i> – javor	2
<i>Agrostemma githago</i> – koukol polní	1
<i>Alchemilla</i> – kontryhel	3
<i>Anthemis arvensis</i> typ – rmen rolní	2
<i>Apiaceae</i> – miříkovité	6
<i>Artemisia</i> sp. – pelyněk	15
<i>Asteraceae</i> – hvězdnicovité	1
<i>Asteraceae/Liguliflorae</i> – hvězdnicovité	3
<i>Astragalus</i> typ – kozinec	3
<i>Betula pubescens</i> typ – bříza pýřitá	2
<i>Brassicaceae</i> – brukvovité	17
<i>Calluna vulgaris</i> – vřes obecný	6
<i>Cannabis sativa</i> – konopí seté	1
<i>Caryophyllaceae</i> – hvozdíkovité	1
<i>Centaurea cyanus</i> – chrpa modrá	22
<i>Centaurea jacea</i> typ – chrpa luční	1
<i>Cerealia</i> sp. – obilniny	230
<i>Cirsium-Carduus</i> – pcháč oset	4
<i>Convolvulus</i> – svlačec/pupenec	4
<i>Daucus carota</i> typ – mrkev obecná	8
<i>Fagopyrum</i> – pohanka	3
<i>Falcaria vulgaris</i> typ – srpek obecný	1
<i>Geum</i> – kuklík	1
<i>Humulus lupulus</i> – chmel otáčivý	1
<i>Humulus/Cannabis</i> – chmel/konopí	1
<i>Hypericum</i> – třezalka	1
<i>Chenopodiaceae</i> – merlíkovité	22
<i>Kickxia</i> typ cf – úporek hrálavý	3
<i>Lamiaceae</i> – hluchavkovité	1
<i>Lysimachia vulgaris</i> – vrbina obecná	1
<i>Papaver rhoeas</i> typ – mák vlní	1
<i>Pinus</i> – borovice	5
<i>Plantago lanceolata</i> – jitrocel kopinatý	3
<i>Plantago major/media</i> – jitrocel větší/prostřední	1
<i>Poaceae</i> – lipnicovité	31
<i>Polygonum aviculare</i> typ – truskavec ptačí	1
<i>Polygonum persicaria</i> typ – křídlatka	1
<i>Ranunculus acris</i> typ – pryskyřník prudký	1
<i>Rumex acetosa</i> typ – šťovík kyselý	2
<i>Salix</i> – vrba	1
<i>Secale cereale</i> – žito seté	58
<i>Sedum</i> – rozchodník	1
<i>Senecio</i> typ – starček	1
<i>Tilia cordata</i> – lípa malolistá/srdčitá	1
<i>Trifolium repens</i> typ – jetel plazivý	2
<i>Triticum</i> typ – pšenice	6
<i>Veronica</i> – rozrazil	3
<i>Varia</i>	18
Ostatní nálezy	
<i>Pediastrum</i>	1
<i>Trichinelloidea</i>	64

Tab. 2. Praha 1-Nové Město. Copa Centrum Národní. Výsledky palynologické analýzy z výplně objektu Z043. (Provedla P. Houfková, 2012; viz KOČÁR ET AL. 2012; grafická úprava T. Cymbalak, 2012).

8 Dle archivních zápisů byl prvním majitelem tohoto pozemku (po rozparcelování původní zahrady Jakuba Charváta v roce 1379) Kliment Polak (Climent Polako). Po něm, ve výčtu jmen vlastníků/nájemců na konci 14. až počátkem 15. století, následují kupř.: zlatník Johlín (1380), nožíř Petr Durynek (1381), Mikuláš Rodič z Lenošic (1392) nebo štumfař (koželuh) Blaha (1392; TOMEK 1865, 73). V průběhu 16. století je zde zmiňován kožišník Jan Pejčoch, Kateřina Anna a Uršula od Hory (1513; AMP 2092, 6a), tkadlčová (šlojiřnice) Anna (1524; AMP 2093, 162b), měšečník Ondřej Andrlé a nožíř Petr Škrábek (1528; AMP 2093, 310a), kněz Havel Mejtský – farář u sv. Martina v AMP (1572; AMP 2195, 64b), zámečník Jan Milnar (1580; AMP 2196, 462b–463a) a zvonář Brykcí z Cynpergu (1583; AMP 2197, 122a–122b).

Žádná z vrstev při dně objektu Z043 neměla vyloženě bahnitý charakter (srovnej např. OLMEŘOVÁ 1984, 21; FRÝDA/ROŽMBERSKÁ 1991, 30). Přímo na dně se nacházelo šterkopískové podloží, na které bezprostředně nasedalo zásypové souvrství drobné písčité hlíny. Zásadní je ovšem skutečnost, že hladina spodní vody se v tomto prostoru pohybuje v nadmořské výšce kolem 184,5–185,5 m n. m. (PODPĚRA 2007), přičemž dno objektu se nacházelo na kótě cca 189,2 m n. m. Interpretace objektu jako studny se tedy jeví jako nejednoznačná, až zavádějící.

Hodnocení nálezů s sebou nicméně nese v obou případech (studna/jímka) množství problémů (KLÁPŠTĚ/ KYNCL/KYNCL 2000; VENCL 2001), kterým bylo nutné čelit i zde. V první řadě bylo třeba zvážit, jakým způsobem a kdy se do výplně mohl zkoumaný materiál dostat. Spodní část zásypu naznačuje svým charakterem na víceméně jednorázový vznik. Zpočátku jsme proto předpokládali, že toto nejloubejší uložené, kypře souvrství (hnědá, drobná písčité hlína, mírně opuka, nahodile valouny), může mít souvislost s rozsáhlými stavebními úpravami v okolí, odehrávajícími

Tab. 3. Praha 1-Nové Město. Copa Centrum Národní. Výsledky numizmatického rozboru z výplně objektu Z043. (Provedl M. Müller, 2012; grafická úprava T. Cymbalak a S. Babušková, 2012; foto M. Müller, 2012).

se v závěru 1. poloviny 15. století, respektive s uspořádáním místní zástavby po bouřlivých událostech husitských válek (BROFT 1984, 154–155). Jeho datace ovšem tuto domněnku poněkud komplikuje (viz dále).

Je možné, že se celý proces zaplňování odehrával v několika krátkce po sobě jdoucích časových úsecích, které nebyly během výzkumu rozpoznány. Ve výsledku došlo k vytvoření cca 1,7 m mocného horizontu, jenž byl v průběhu terénních prací odebírán po zhruba 0,25 m mocných mechanických vrstvách (426-062 až 426-067). Prvotní funkci objektu tak s ohledem na tyto poznatky můžeme charakterizovat jako odpadní, sloužící pravděpodobně k umístění terciárního odpadu (např. ČAPEK 2010, 27). Svědčí pro to i přítomnost zbytků rostlin, které se vyskytují zpravidla na kypřených místech, jako jsou hromady hlíny při stavbách (*Chenopodium album* – Merlík bílý, Merlíkovité – *Chenopodiaceae*, *Hluchavkovité* – *Lamiaceae*; tab. 1, 2).⁹

S přihlédnutím k environmentálním analýzám se jeví jasněji i následná funkce objektu. Ve svrchní části zmiňovaného homogenního souvrství prokázal parazitologický rozbor (vrstva 426-062; vzorek 205/11) výskyt *Trichuris trichiura*, *Ascaris lumbricoides*, *Dicrocoelium dendriticum* (MYŠKOVÁ

9 Zpracování environmentálních analýz provedli: Petr Kočár, Eva Myšková, Petra Houfková ad. (KOČÁR ET AL. 2012).

2012, 41; 43), tedy parazity typické pro prostředí fekálních jímek. Do zásypového souvrství se dostaly patrně průsakem z nadložních uloženin, jejichž struktura je již značně rozrůzněná a svědčí spíše pro postupné zaplňování. Tyto skutečnosti nás vedly k domněnce, že nejpozději na počátku 16. století začal být objekt využíván i coby jímka fekální.¹⁰

1. 4 Datace objektu a horizonty jeho užívání

Dostupné písemné prameny dobu výstavby objektu nijak neosvětlují. Funkční období jímky je tedy vymezeno jen na základě pramenů archeologických. Navzdory množství materiálu i dostupným datačním oporám (mince, sepulkrální památky) však nebylo zcela bez potíží. Výpověď keramických nálezů svědčí pro jeho využívání snad již od 1. poloviny 15. až do 17. století (viz dále). Svrchní polovina výplně poskytla několik mincí (12 ks), z nichž některé se podařilo určit (tab. 3). Spadají převážně do období závěru 15. až 1. poloviny 17. století¹¹ a korespondují tak s chronologickým zařazením dalších předmětů. Ze zkoumaného objektu nebyla vyzdvížena žádná dřeva vhodná k získání dendrochronologických dat.

V koruně zdiva zkoumaného objektu bylo zjištěno pět fragmentů kamenných židovských náhrobků s epitafem (obr. 3), které se původně nacházely v prostoru tzv. Židovské zahrady, tj. židovského hřbitova, s nímž parcela bezprostředně sousedila (obr. 4). Ten fungoval zhruba do roku 1478, kdy byl přeměněn na stavební parcely

Obr. 4. Praha 1-Nové Město. Plocha archeologického výzkumu (červená linie) a poloha parcely (červená výplň) na výřezu mapy severního okraje jižní části Nového Města pražského kolem r. 1519 (TOMEK 1892; vložil T. Cymbalak, 2012).

¹⁰ Nelze ale vyloučit, že v předchozím období těmto účelům nesloužil a nebyl např. vyčištěn.

¹¹ Za určení mincí děkujeme Martinu Müllerovi z NPÚ ÚOP v hl. m. Praze.

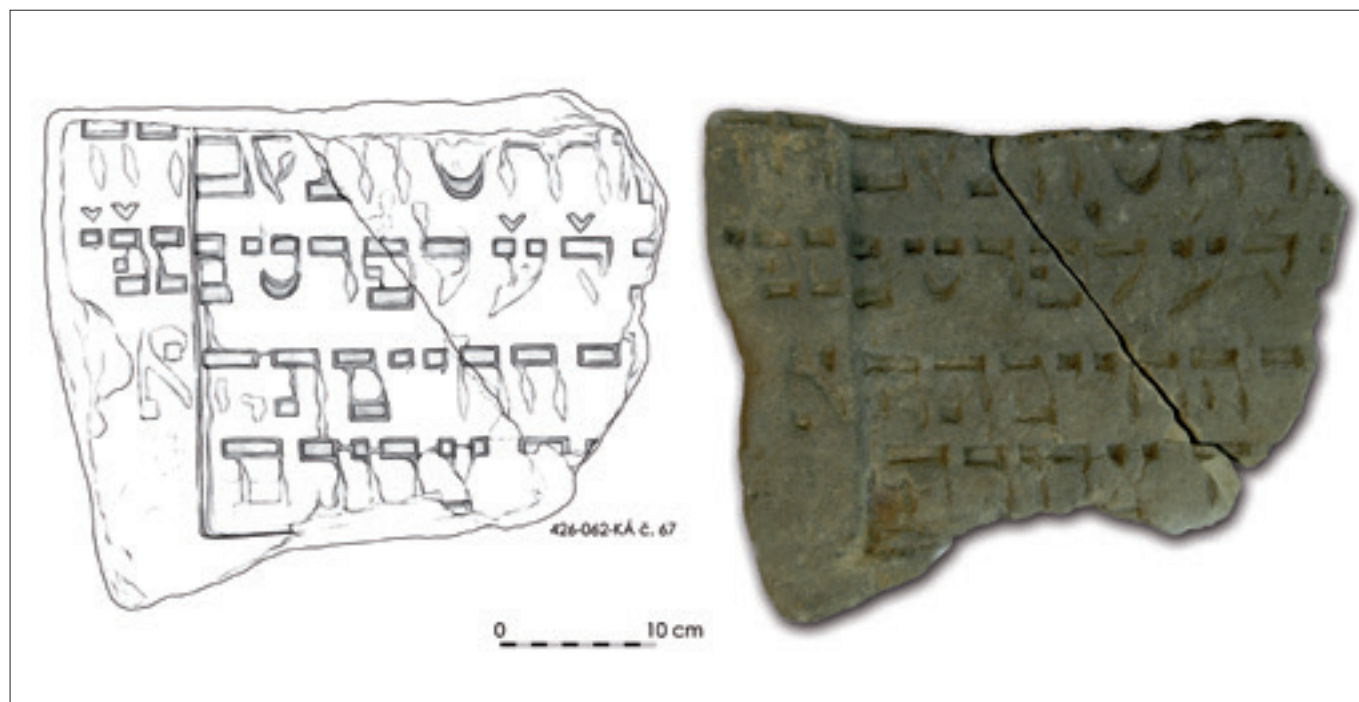
(TOMEK 1891, 156). Další náhrobek (obr. 5), jehož váha patrně způsobila propad do spodní části výplně (vrstva 426-62), byl označen letopočtem 1409.¹² Představuje rok úmrtí pohřbeného, tzn., že na hřbitově mohl být v souladu s židovskou tradicí instalován až rok poté (NOSEK/DAMOHOŘSKÁ 2010, 144). Vystává tak otázka, jak dlouhá doba mohla uplynout k jeho přesunu do odpadních vrstev. Tu lze jen těžko spolehlivě určit. Víme, že v průběhu 1. poloviny 15. století se začíná pohřbívat na hřbitově josefovském, který tak přebírá dosavadní primární úlohu Židovské zahrady (FIEDLER 1992, 134). Z různých královských nařízení také vyplývá, že se křesťanské obyvatelstvo nechovalo k židovským památkám vždy s náležitou pietou (týž 1992, 7sqg). Kámen tak mohl být odstraněn ještě před zánikem samotného hřbitova, stejně jako až po jeho zániku.

Na základě rozboru nálezů i z celkové stratigrafie uvnitř objektu (obr. 6) tak vyplývají zhruba čtyři časové horizonty jeho používání. První lze označit jako odpadní a ztotožnit jej s homogenním souvrstvím při jeho dně (vrstvy 426-062–426-067), kde bylo možné pozorovat nevelký prostorový rozptýl artefaktů. Předpoklad, že se jedná o zásyp spojený s úpravami terénu v prostoru dané parcely, se zdají dotvrzovat fragmenty glazovaného poháru (viz níže), vyzdvižené z nejspodnějších uloženin tohoto souvrství, přičemž jeden jeho zlomek pochází také z výplně objektu sousedního (V144), interpretovaného jako těžební jáma na písek.

Počátek „fekálního období“ jímký shodně naznačují již zmiňované nálezy archeobotanických makrozbytků. Ve vrstvách 426-060 a 426-062, odpovídajících přechodu ze suťového zasypu k více organickým vrstvám, dominují nezuhebnatělé zbytky užitkových druhů rostlin. Převažují zde diaspory drobného ovoce a zahradních plodin, které snadno procházejí trávicím traktem člověka. Vrstvy 426-061 a 426-063; 426-015 až 426-018; 426-022 a 426-023 jsou zformovány do tvaru písmene „U“, což nasvědčuje jak jejich původně nezkonsolidovanému charakteru, tak následnému sesedání v průběhu postdepozičních procesů, které mohlo mít za následek propad těžších artefaktů do nižších úrovní (FROLÍK/MUSIL 2010, 10). Dvě vyzdvižené kompletní nádoby mohou navíc signalizovat vyplňování objektu odpadem právě vyhazovaným z městských domácností (srov. KLÁPŠTĚ 2002, 189).

V poslední fázi, bohužel značně narušené realizací mladší konstrukce (sousedská parcelní zeď, vystavěna ve dvou fázích; Z022, Z274), došlo k částečnému poškození obvodového pláště jímký. Vrstvy zde měly převážně ulehlý charakter a nedosahovaly takové mocnosti jako v předchozí fázi (obr. 6). Zdá se, že jejich vznik souvisí s úpravami terénu pro nově vznikající konstrukci.

Obr. 5. Praha 1-Nové Město. Fragment židovské náhrobní stély z výplně objektu Z043. (Kresba V. Čermák, 2011; foto F. Malý, 2010; grafická úprava S. Babušková, 2012).

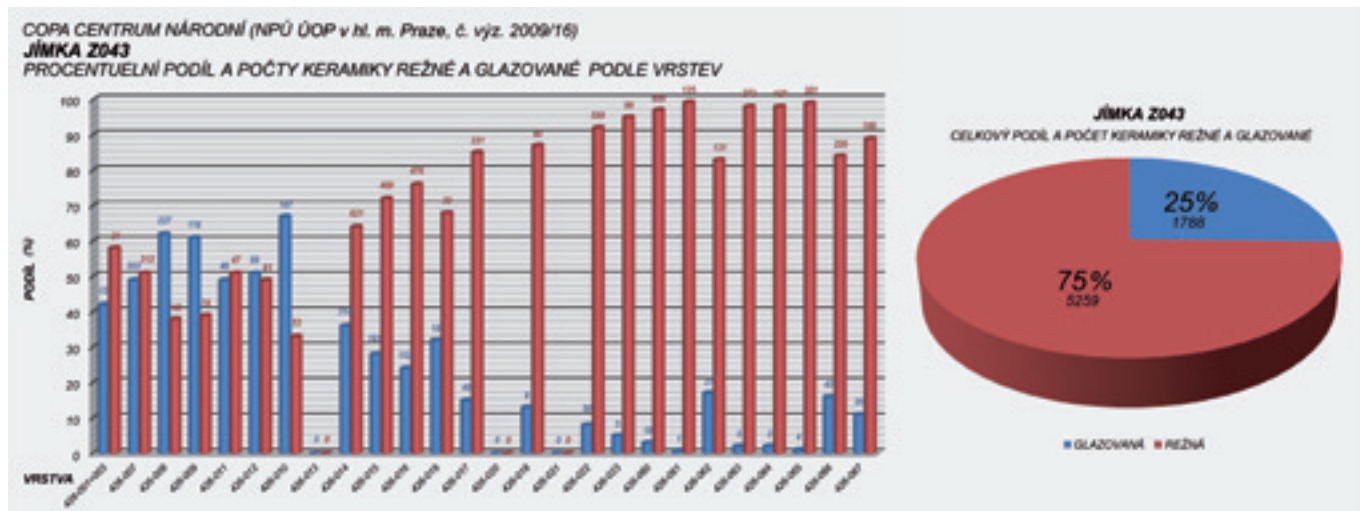

¹² Za odbornou epigrafickou konzultaci děkujeme PhDr. Danielu Polakovičovi ze Židovského muzea v Praze.

2. JÍMKA Z043 – ROZBOR KERAMICKÝCH NÁLEZŮ

2.1 Charakteristika jednotlivých horizontů

Celkem dosáhl počet vyzdvížených nálezů 10091 kusů, z toho 7047 kusů kuchyňské a stolní keramiky (graf 1). Do tohoto součtu nebyla zahrnuta keramika kamnářská (176 ks), ani technická (11 ks), která z objektu rovněž pochází a posloužila k dokreslení naší představy o vybavení okolních domácností.

Graf 1. Praha 1-Nové Město. Copa Centrum Národní. Procentuelní podíl a počet keramiky režné a glazované podle vrstev v jímce Z043.

2.1.1 HORIZONT 1

V nejstarších vrstvách na dně objektu se setkáme ještě s pravými okružními, typickými pro 14. století (426-067, 426-066; obr. 6). Celkově však tyto soubory charakterizují spíše první půli století následujícího, během něhož tento typ okrajů postupně odeznívá (HRDLIČKA/RICHTER/SMETÁNKA 1966, 675). Této dataci odpovídají také nálezy specifické keramické třídy s výraznými šupinkami slídy, která se uplatnila zvláště na nádobkových kachlích. V poněkud subtilnější formě se s ní setkáváme i u stolního nádobí, kdy se např. podařilo rekonstruovat velmi tenkostěnný malý džbánec (obr. 7). Analogická keramická třída byla již zaznamenána např. při výzkumu v ulici Benediktská (výzkum NPÚ ÚOP v hl. m. Praze č. 13/2009; sáček č. D69-I, D69-II; PEROUTKOVÁ/PROKOPOVÁ/HAVERDA/MILITKÝ 2011, 25). Celkově však tento horizont vykazoval i mladší prvky, přesahující svou datací až do počátku 16. století. Pokud tedy hodnotíme toto souvrství jako celek, musíme je datovat spíše do závěru 15. až počátku 16. století.

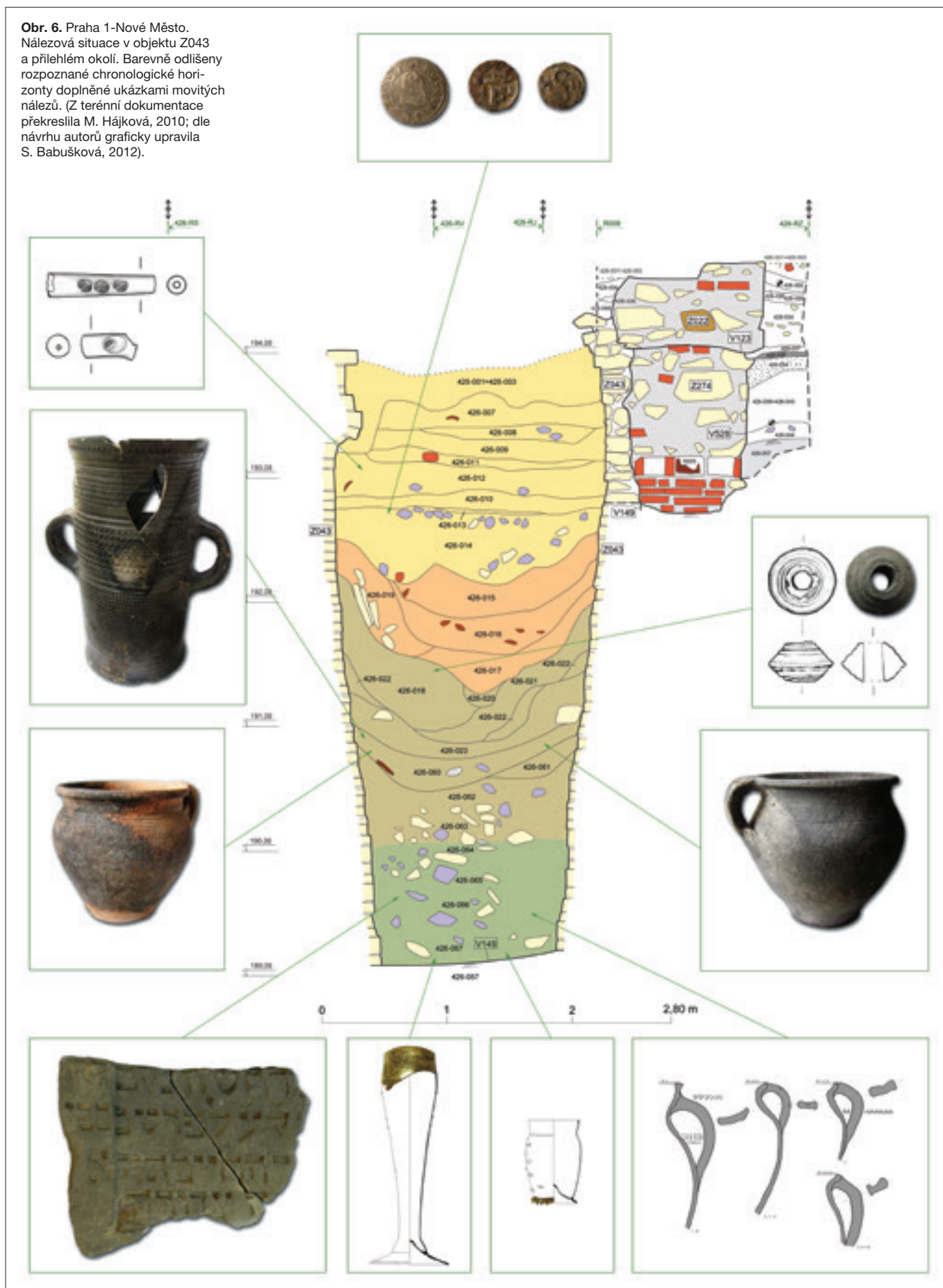
2.1.2 HORIZONT 2

Na popisovaný sled uloženin navazuje zvrstvený horizont 2. poloviny 15. až 1. poloviny 16. století (vrstva 426-060 až 426-063; 426-015 až 426-018; 426-022 a 426-023), narušený ve svrchních vrstvách mladší příměsí. Z této části výplně (vr. 426-060) také pocházejí jediné dvě kompletní nádoby – hrnce (obr. 6). Jejich vejčitý tvar odkazuje na 15. století s přesahem do 1. poloviny století následujícího (BLÁŽKOVÁ 2011, kat. II.-300; KLÁPŠTĚ 2002, 126: 2, 65: 5, 134: 4). Očazení ze strany protilehlé uchu naznačuje jejich použití pro kuchyňské účely. V tomto horizontu také přibývá glazované keramiky, resp. její tvarová škála je bohatší (džbány, hrnce, pánve). Ačkoliv se druhý horizont časově překrývá s prvním, charakter zasypu je odlišný a signalizuje tak změnu v ukládání odpadu, případně částečné vyčištění starší výplně.

2.1.3 HORIZONT 3

Následující souvrství (vrstva 426-015 až 426-017; vrstva 426-019) bylo vymezeno spíše na základě charakteru výplně, neboť vzhledem k šíři datačních intervalů keramiky nebylo možné postihnout výraznější chronologické nuance. Nadále je markantně zastoupená keramika předchozího horizontu, nicméně směrem vzhůru přibývá příměs mladší z 2. poloviny 16. až 1. poloviny 17. století. Jednotlivé vrstvy se svým obsahem liší; zatímco v nejspodnější (426-017) byly zaznamenány větší fragmenty nádob s otřelými lomy, svrchním partiím (426-015) dominují menší

Obr. 6. Praha 1-Nové Město. Nálezová situace v objektu Z043 a přilehlém okolí. Barevně odlišený rozpoznávaný chronologický horizonty doplněné ukázkami movitých nálezů. (Z terénní dokumentace překreslila M. Hájková, 2010; dle návrhu autorů graficky upravila S. Babušková, 2012).

ostrohranné zlomky. Vedle šedé redukčně pálené keramiky, jak ji známe z pozdně středověkého období, se zde vyskytuje i zboží zakuřované, náležející již plně novověku.

2. 1. 3 HORIZONT 4

Nejsvrchnější partie (vrstva 426-007 až 014; 426-001 = 003) výplně zahrnují už období 2. poloviny 16. až průběh 17. století. Glazovaná keramika má nepoměrně větší zastoupení (obr. 6; graf 1), mnohem pestřejší je spektrum barev i výzdobných prvků (malba hlinkami, vytlačování stěn nádob do formiček, zapouštění a kapaná glazura, mramorování). Dominantní polévanou keramikou doprovázejí také zlomky zakuřovaného redukčního zboží (viz níže). Tvarové složení nádob zcela odpovídá pokročilému období raného novověku – vedle tradičních tvarů se setkáme s talíři, mísy, pekáči i s nepříliš běžným srostlíkem nebo cedníkem.

Vzhledem k celkově složité chronologické a interpretační situaci v objektu se rozbor typologie a morfologie jevil jako značně torzovitý, nemluvě o možné záměně časově nesourodých prvků. Proto byl zvolen a předložen pouze výčet zajímavých či ojedinělých prvků, který se v daném případě jevil jako přínosnější. Jsme si samozřejmě vědomi, že tím dochází k určitému zkreslení, které ale zároveň ilustruje mnohdy komplikovanou situaci při zpracování podobných objektů.

2. 2 Rozbor některých prvků a skupin keramiky

2. 2. 1 GLAZOVANÁ KERAMIKA STARŠÍHO VÝROBNÍHO HORIZONTU (1. POLOVINA 15. STOLETÍ)

Do uvedené kategorie řadíme glazované fragmenty nacházející se v nevelkém množství ve spodní části výplně (vrstva 426-065, 426-066, 426-067). Jedná se většinou o pánve - trojnožky, na které byla aplikována výhradně hnědožlutá, tzv. medová glazura. S jejich přítomností v nálezech souborů lze počítat již ve 14. století, výrazněji však až ve století následujícím (NEKUDA/REICHERTOVÁ 1968, 125; PAJER 1983, 75). Toto zjištění koresponduje s nálezy v nejspodnějších partiích prvního horizontu.

Několik zlomků náleží olivově zeleně glazovanému rekonstruovanému pohárku (vrstva 426-066, 067; v=13 cm; Ø dna = 7 cm; Ø okraje = 8 cm) s jedním uchem. Dno nese stopy podsýpky, stěny byly ve dvou pásech tvarovány vtlačováním do formy (obr. 8). Pokud skutečně náleží do souboru z 1. poloviny 15. století, jedná se o jeden z časnějších příkladů této plastické výzdoby u nás. Dokladem pro to může být jak skutečnost, že právě do 15. století spadá rozkvět tohoto druhu stolního nádobí, tak subjektivní hodnocení charakteru glazury. Analogický, ovšem neglazovaný, pohárek pochází z odpadní jímky z Kašperských Hor datované na přelom 14.–15. století (PÍCKA/HŮRKOVÁ/SCHNEIDERWINKLOVÁ 2009, obr. 18: 8). Vzhledem k tomu, že popisovaná nádobka nebyla postoupena přírodovědným analýzám, nemůžeme se o ní vyjádřit nijak konkrétně. Stejně tak zůstává otevřená otázka její možné provenience. Jedná se o jediný exemplář v rámci celé jímky.

Do staršího horizontu výskytu glazur by ještě náleželo torzo miniaturní nádobky (vrstva 426-065) ze světle se pálící hlíny (s poměrně velkými zrnky ostřiva – až 4 mm) s olivově zelenou oboustrannou polevou. Na rozhraní podhrdlí a výduti má svazek rytých horizontálních linií. Průměr dna nepřesahuje 3,5 cm (obr. 9). S ohledem na dostupné analogie můžeme náš exemplář zařadit do širšího evropského kontextu, v němž se vyskytují poměrně záhy, již ve 13. století (DRAGANOVÁ 1978, 37; KLÁPŠTĚ 2002, 21). V našem případě pochází z vrstvy, v níž převažuje materiál 1. poloviny 15. století.

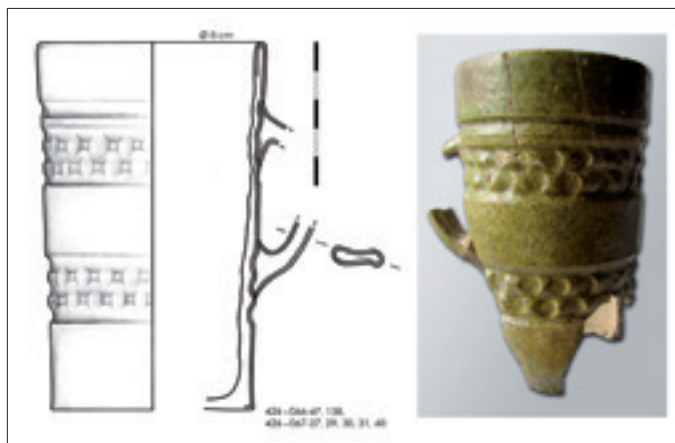
2. 2. 2 NETYPICKÉ VÝZDOBNÉ A JINÉ PRVKY

Spektrum výzdobných prvků, jaké bylo zaznamenáno ve zkoumaných souborech, je charakteristické pro období 15.–17. století. Zastoupeny jsou vhloubené, malované, plastické a aplikace vícebarevných glazur (mramorování, zapouštění, vpíjení, kapání). Do této skupiny náleží také několik (4 ks) zlomků s výzdobou pro naše prostředí neobvyklou (vrstva 426-009, 426-010, 426-011). Jedná se nejspíše o zapouštěnou a kapanou glazuru, překrývající vnější povrch blíže nespecifikované nádoby, na němž se nachází bílé nástřepí s posypkou z drobných zrněk písku (obr. 10 e). Vzhledem k důlkům v bílém nátěru lze usuzovat, že zrnka byla aplikována ještě před zaschnutím. Na vnitřní straně je nádoba pokryta patrně čistou polevou. Analogie pro tento typ zdobení lze dohledat v prostředí rakouském, kde se objevuje již v průběhu 16. století (viz VON MOLTHERN 1906, Taf. IX). S ohledem na to můžeme tyto zlomky datovat zhruba do průběhu 16. století.

Obr. 7. Praha 1-Nové Město. Tenkostěnný džbánec se značkou na dně. (Foto J. Stieranková, 2012; kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

Obr. 8. Praha 1 – Nové Město. Olivově zeleně glazovaný pohárek s plastickou výzdobou. (Foto J. Stieranková, 2012; kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012).

Ve spodních partiích výplně se vyskytly dvě rezné pokličky, na jejichž knoflíku se nacházelo několik důlků (3x – 426-067 a 5x – 426-066; obr. 11¹³). V jednom případě byly tři obdobné důlky aplikovány na vnitřní stranu rezného hrnce s uchem 426-064). Jedná se o jev ve středověkých souborech víceméně běžný, ačkoli zastoupený v menším měřítku (srov. PODLIŠKA/WALLISOVÁ 2001, tab. 117; LAPPE 1995).

Obr. 9. Praha 1–Nové Město. Torzo miniaturní nádoby s olivově zelenou oboustrannou glazurou. (Foto J. Stieranková, 2012; kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

Na knoflicích pokliček se objevují také motivy ryté (křížky, hvězdy), početně byly zastoupeny např. i v nedaleké sondě 415. Smysl těchto „ornamentů“ není zcela jednoznačný. Mohly tak být odlišeny nádoby spojované s určitým druhem pokrmů, neboť víme, že neglazované zboží daleko více vstřebávalo do svých pórů pachy a mastnotu. O vlastnických značkách lze pochybovat; v takovém případě bychom předpokládali konkrétnější určení vlastníka (písmeno, popř. nosnější symbol), nemluvě o skutečnosti, že se tento typ značek váže spíše na stolní nádobí (THIER 1995, 181). Patrně lze v tomto případě vyloučit, že by se jednalo o výzdobný prvek (PÍČKA/HŮRKOVÁ/SCHNEIDERWINKLOVÁ 2009, 114; obr. 7: 7, 11: 7). Důlky byly vytvořeny až dodatečně a jsou značně neumělé. V mladších kontextech bývají považovány za tzv. požehnání (FRÖHLICH/SCHUEFLER 1988, 82), tato interpretace je pravděpodobná, i když zdaleka ne prokazatelná, i zde.¹⁴

S touto kapitolou souvisí také aplikace značek na dnech nádob, se kterými se setkáváme ještě v 15. století. Váží se zvláště na výše zmiňovanou keramickou třídu s výraznými šupinkami slídy, kde se pravidelně objevují drobné značky s nejběžnějším motivem ve formě čtvrceného kruhu (obr. 7). V prostředí Čech tak představují závěrečnou etapu jejich používání (VARADZIN 2005, 174; 179). Raženou značku nese na svém dně kompletní tyglík (viz níže). S největší pravděpodobností se jedná o tzv. „berličkový kříž“. V případě tyglíku mohlo jít o ukazatel některé z vlastností, patrně rozměrových (výška, příp. objem; VON OSTEN 1998, Abb. 23).

2. 2. 3 HOSTOMICKÉ ZBOŽÍ

Nejmladší horizont výplně poskytl menší soubor zlomků (zhruba 7ks, u některých z nich není příslušnost k vymezené skupině jednoznačná; vrstva 426-007 až 012), které můžeme zařadit do skupiny tzv. Hostomického zboží. Tato na pohled velmi estetická keramika byla pojmenována v 1. čtvrtině 20. století Janem KOULOU (1917, 176sq.) a jeho závěry nebyly dosud překonány. V současných zpracováních novověké keramiky nebyla hostomickému zboží věnována větší pozornost (výj. např. KRAJÍČ 1998, 174; obr. 16; DOHNAL/VAŘEKA, 2002, 283; ŽEGKLITZ 2001, 112), což je částečně způsobeno jeho nepříliš početnými doklady. Skupina je označena na základě jediného nálezu džbánku s nápisem, osvětlujícím dobu a místo jeho vzniku, tj. Hostomice, 1684. Jestli ale byla tato keramika vyráběna jen a pouze v Hostomících,¹⁵ je otázkou. Vzhledem k jejímu nevelkému zastoupení v pražských nálezových souborech je však toto vysvětlení pravděpodobné.

V našem případě se jedná pouze o drobné fragmenty dutého patrně stolního nádobí (obr. 10A–C). Glazura byla aplikována buď oboustranně, anebo pouze z vnějšku, a její odstíny korespondují s dřívějšími poznatky (KOULA 1917, 178). Nejzajímavější je na tomto zboží samozřejmě jeho plošná a velmi jemná výzdoba vytlačováním stěn nádoby do formiček, která byla inspirována německými kameninami. Převažují motivy rostlinné, někdy částečně stylizované. Řadíme sem zároveň i fragmenty výdutí s plastickými vývalky bez motivů (obr. 10D), jelikož se úpravou povrchu i celkovou subtilností střepu zdají náležet do téže skupiny. Zda se jedná o jiný výrobní okruh může hodnověrně prokázat až další bádání.

13 Stopy barevných kovů na pokličky byly na základě pozorování dalších keramických fragmentů v jímce vyhodnoceny jako sekundární, nelze proto hledat souvislost mezi označením pokličky a její možnou nekuchyňskou funkcí.

14 Podle některých výkladů by však za takové symbolické ochranné znamení mohl být považován jakýkoliv obkružující výzdobný prvek (ŠTAJNOCHR 1998).

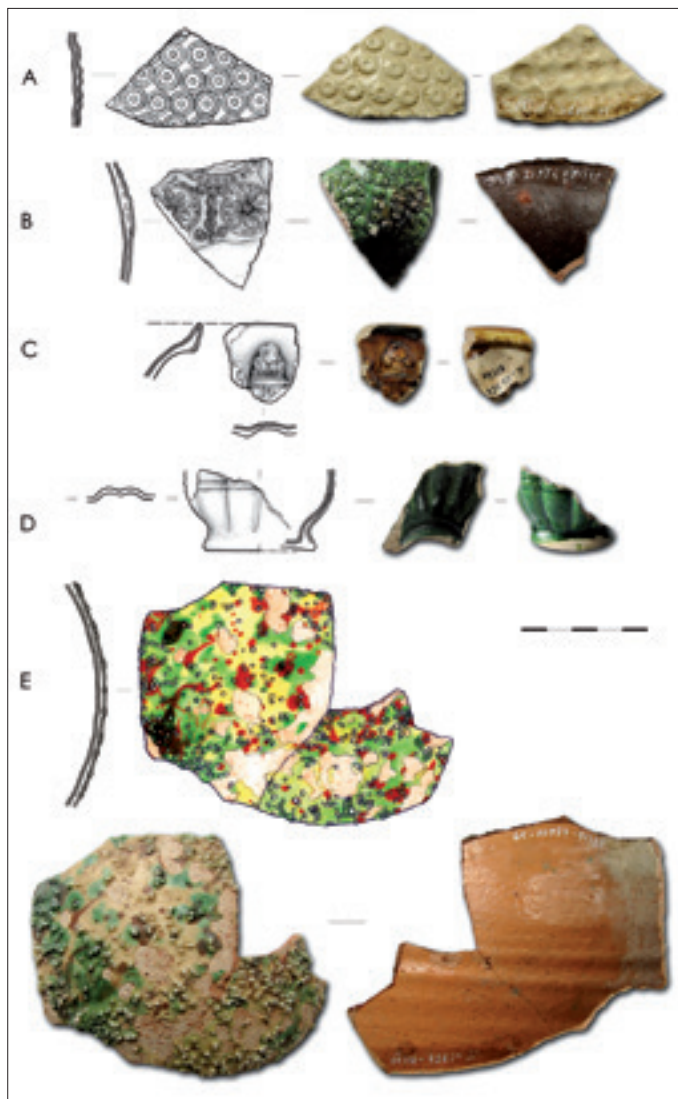
15 Stejně jako jsme donedávna předpokládali produkci tzv. berounského zboží pouze v Berouně (k tomu např. BLÁŽKOVÁ/FROLÍK/ŽEGKLITZOVÁ 2010).

Bohužel z těchto několika málo zlomků, navíc pocházejících z různých nádob, nelze přinést příliš mnoho nových informací. Jediný dochovaný okraj je příliš málo konkrétní a nedá se určit, jakému tvaru by mohl náležet. Mezi hostomické zboží byl původně zařazen i zlomek s analogickou výzdobou (obr. 10B), nicméně přítomnost odlišné, výrazně bělavé keramické hmoty v místě plastického ornamentu naznačuje, že se jedná spíše o techniku nálepu reliéfu na tělo nádoby. Stopy bělavé hmoty spojoval ostatně také Jan Koula se skupinou odlišného zboží. Na základě výše uvedeného džbánu jsou počátky produkce hostomického zboží kladeny do 2. poloviny 17. století (KOULA 1917, 183).

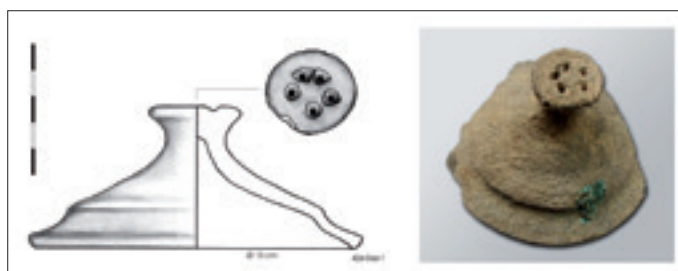
2. 2. 4 REDUKČNÍ KERAMIKA

Oproti oxidačně pálenému zboží není tolik zastoupena. Tato keramika bývá v severní polovině Čech kladena do počátků 15. století (VAŘEKA 2002; FROLÍK/TOMÁŠEK 2003), ačkoli víme, že v jižních Čechách byla produkována již na počátku století čtrnáctého (VAŘEKA 1998). Starší produkce se vyskytuje ve dvou provedeních – jako hrubší se spíše matným povrchem, zdobená radélkem anebo jen několika rytými liniemi na podhrdlí (obr. 12). Jejím nejběžnějším zástupcem je vejčitý hrnec. Druhou skupinu tvoří jemnější zboží s kovově lesklým povrchem, na němž se uplatnilo zvláště radélko, někdy v kombinaci s rytými liniemi. Oba druhy se patrně mohly vyskytovat současně, nebo se alespoň v určitém časovém úseku překrývaly.

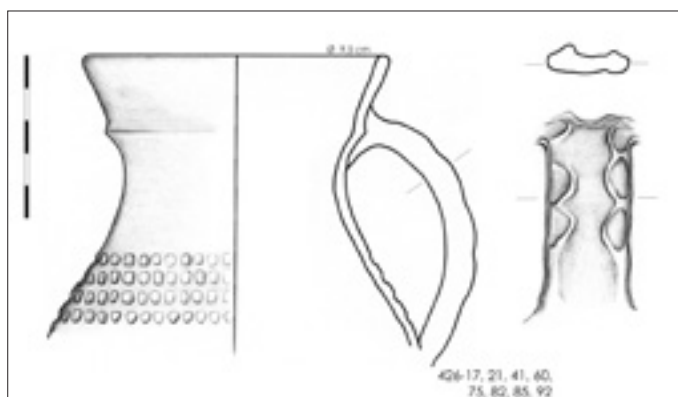
V mladším, již ryze novověkém období, se setkáváme

Obr. 10. Praha 1-Nové Město. Fragmenty tzv. Hostomického a charakterem podobného zboží (a-d) a zlomky (e) glazované keramiky s netypickou výzdobou. (Foto J. Stieranková, 2012; kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012).

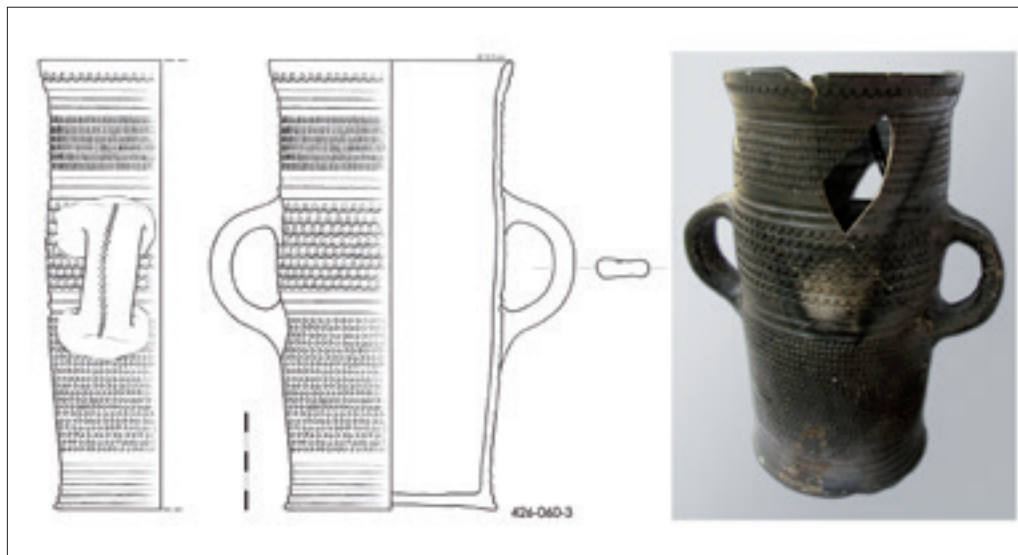
Obr. 11. Praha 1 – Nové Město. Rezná poklička s důlky na knoflíku. (Foto J. Stieranková, 2012; kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

Obr. 12. Praha 1 – Nové Město. Torzo džbánu s typickou výzdobou radélkem. (Kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

se zakuřovanou keramikou, jejíž povrch zdobí vlešťování. Bývá považována za pokračování vývoje předchozí redukčně pálené produkce (PAJER 1983, 75). Naposledy byla popsána jako keramická třída P5013 na základě nálezů z jímky v Karmelitské ulici, datované dendrochronologickými a historickými daty do rozmezí let 1609–1656 (RÜCKL/HAVRDA/TRYML 2007, obr. 15). Její hojnější výskyt v pražském prostředí bývá spojován spíše až se 17. stoletím, odkdy přesně se s ní však můžeme setkat, není jednoznačné. Z dosavadních poznatků vyplývá, že se objevuje již v 16. století (ŽEGKLITZ 2001, 111). Zvláště ve vesnickém prostředí se udržuje ještě dlouho, minimálně do 18. století (viz Srlín: DOHNAL/VAŘEKA 1997; příp. JAKOUBČOVÁ 1995). Na rozdíl od oblasti jižních Čech však v pražských souborech nad keramikou glazovanou nepřevažuje.

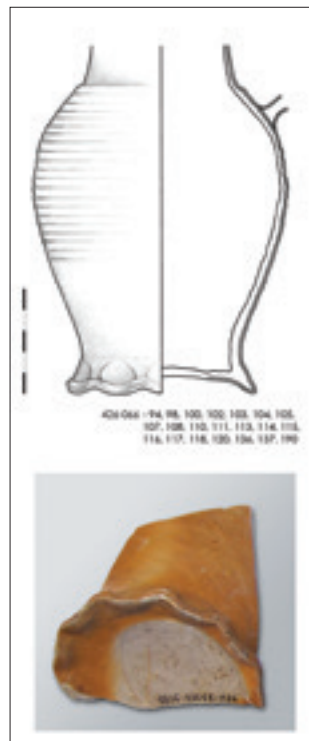
Obr. 13. Redukčně pálený „korbel“ s bohatou radélkovou výzdobou. (Konzervace I. Fišková, foto J. Stieranková, 2012; kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

Do staršího horizontu redukčně pálené keramiky by náležela netypická objemná nádoba, kterou se podařilo rekonstruovat (obr. 13). Tělo má válcovité a zhruba uprostřed dvě protilehlá ucha. Její rozměry jsou: \varnothing okraje = 12 cm; \varnothing dna = 11 cm; v = cca 23 cm. Po celé ploše těla je zdobena radélkem, které tvoří tři pásy s odlišným ornamentem. Charakter keramické hmoty spolu s výzdobou umožňují datovat tuto nádobu obecně do 15. století, s možným přesahem do 1. poloviny 16. století. Bohužel prozatím postrádáme přímé analogie umožňující nám říci něco více o její primární funkci. Nejblíží analogii představuje nádoba s jedním uchem a menších rozměrů pocházející z Plzně, kde je zařazena do kategorie pohárů (podkategorie „korbel“) a datována k polovině 15. století (ORNA 2011, 46, 163). Bohatostí výzdoby se naše nádoba podobá také tzv. diamantovým pohárům, opatřeným někdy až třemi uchy a datovaným do průběhu 15. století (SLAVÍČEK 2012, obr. 42/1). S ohledem na bohatost výzdoby se dá předpokládat, že se jedná o keramiku stolní, tvarem i způsobem výzdoby se nejvíce blíží korbelům (srov. HUML 1995, 25, obr. 1).

2. 2. 5 KAMENINA

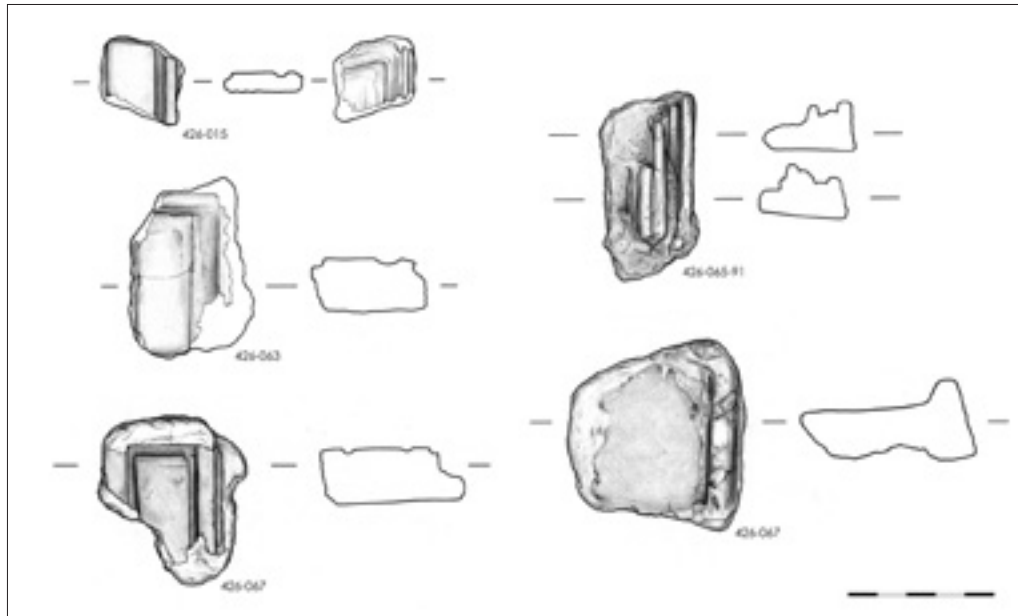
Nevelké zastoupení (0,3 %) měla v objektu i kamenina. Svrchní partie poskytly jen dva zlomky, z nichž jeden s fialovou solnou glazurou lze připsat nejspíše lužickému okruhu Triebel – Muskau (426-007) a druhý (426-001) je snad provenience waldenburgské. Z homogenního souvrství při dně objektu se podařilo rekonstruovat jednu téměř kompletní kameninovou nádobu (obr. 14). Jedná se patrně o džbán s podhrdlím odsazeným vývalkem, nebo – jak je tomu i v našem případě – rýhou („Krug mit schulterbegrenzte Drehstufe“; SCHEIDEMANTEL/SCHIFER, 2005, 102–103). Na převážné části výdutě je aplikována šroubovice, která začíná přibližně 7 cm nade dnem, dno je tvořeno promáčkávanou patkou. Na vnějším povrchu je solná medově zbarvená glazura, uvnitř zůstala nádoba režná. Podle zbarvení střepu (běžová až světle šedá) i celkového provedení se dá předpokládat, že se jedná o waldenburgskou provenienci. Tyto džbány mívají zpravidla cylindrický až mírně kónický krk, baňatější tělo a masivnější nožku. Datovány jsou do závěru 14. až 16. století, analogický exemplář z Freibergu pak do období kolem roku 1400 (ibidem, 102; obr. 92). Uvedené dataci v našem případě neodporují nálezkové okolnosti ani ostatní materiál, který byl povětšinou zařazen do 1. poloviny 15. století. Mimoto byl zaznamenán jeden zlomek loštické polokameniny, jejíž produkce se vztahuje k období 15. až 1. poloviny 16. století.

Obr. 14. Praha 1-Nové Město. Kameninový džbán s vývalkovitou šroubovicí a promáčkávanou patkou. (Foto K. Matějková, 2012; kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

2. 2. 6 MATERIÁL, KTERÝ LZE SPOJIT S ŘEMESLNOU ČINNOSTÍ

Do této kategorie by samozřejmě mohly náležet všechny předměty denní potřeby v objektu nalezené, neboť byly výsledkem některé z řemeslných činností. Z nich však máme na mysli takové, které dokládají přímo proces výroby nebo zpracování, ať už v domácnosti nebo ve specializované dílně. Jsou to např. přesleny (2 x; dvoukónické; 426-016 – Ø 2,8 cm, váha 12 g, 426-018 – Ø 2,5 cm, váha 8 g; obr. 6), náležející do kategorie lehkých a zároveň nejběžnější

Obr. 15. Praha 1-Nové Město. Keramické formy sloužící k odlévání předmětů/přezek z barevných kovů. (Kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

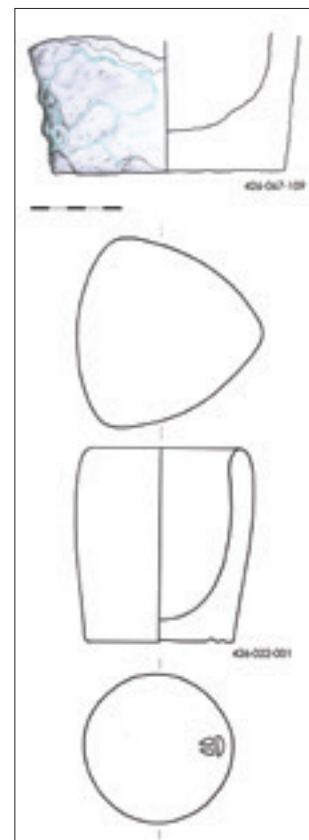
zastoupených (BŘEZINOVÁ 1997, 130). Oba pocházejí z pozdně středověkých až novověkých vrstev, což při skutečnosti, že se na počátku 14. století vytrácejí z archeologických nálezů (KLÁPŠTĚ 2002, 30), může potvrzovat určitou nehomogenitu zpracovávaných souborů. Dále jsou to negativy po výrobě kostěných (růžencových) korálků či knoflíků, formy na odlévání předmětů z barevných kovů (přezek; obr. 15), náprstek, nebo tyglíky. Posledně jmenované byly nalezeny v minimálním počtu tří kusů, z nichž jeden byl zcela kompletní.

Technická keramika je zastoupena objemnými hrubšími tyglíky s četnými slitky barevných kovů uvnitř i vně, o jejichž okrajové profilaci není možné říci nic určitějšího (vrstva 426-067; Ø dna 13 cm u dvou měřitelných jedinců; obr. 16 nahoře). Vyrobena byla z tuhového materiálu a pocházejí z vrstvy s materiálem 1. poloviny 15. století. Další, kompletní exemplář je naopak subtilnější, s trojúhelníkovým ústím, rovněž tuhový, a na dně nese značku (obr. 16 dole; vrstva 426-022; v = 10,4 cm; Ø dna = 8 cm). Na vnitřních i vnějších stěnách se místy nachází tenká korozivní vrstvička. Byl vyzdvižen z vrstvy obsahující materiál 2. poloviny 15. až 1. poloviny 17. století. Tyglíky nebyly postoupeny žádné metalografické analýze a tak k jejich určení nemůžeme říci téměř nic. Jedinec s trojúhelníkovým ústím má analogie např. z Brna, kde bylo prokázáno jeho použití při zpracování zlata (HLOŽEK/MERTA/PEŠKA 2004, obr. 3, 4). Přítomnost tyglíků na ploše parcely může mít souvislost s činností některého ze zdejších řemeslníků (viz kpt. 1.4). Uvažovat je možné o nožíři, zámečnickovi, anebo zvonaři.

2. 2. 7 DROBNÁ PLASTIKA

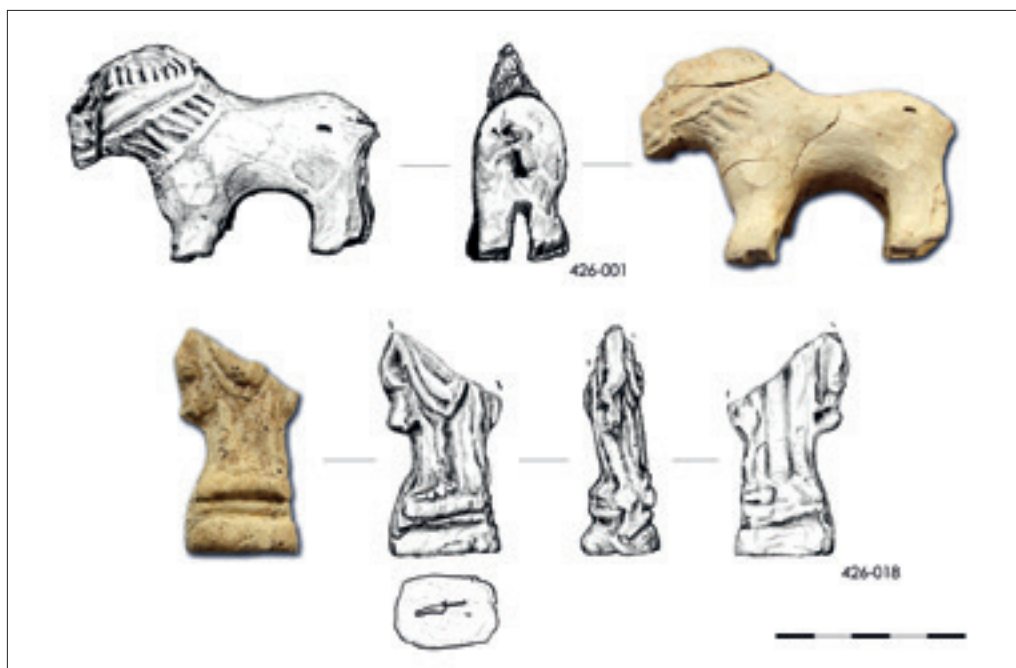
Z mladších kontextů pocházejí dvě drobné plastiky. V nejsvrchnější vrstvě (426-001) se nacházel koníček (obr. 17 nahoře). Byl vyroben z bílé se pálicí hlíny - kaolinové hmoty. V porovnání s dosud publikovanými jedinci (např. MĚCHUROVÁ 2009) tvoří v podstatě samostatnou kategorii koníčků modelovaných v ruce s otvorem v místě ocasu. Celkově působí (a to zvláště partie hlavy a krku) poměrně masivně. Na mírně deformované hlavičce se nacházela výzdoba v podobě různoběžných skupin rýh, znázorňující hřívu a uzdu, která je u tohoto druhu plastik poměrně běžná.

Druhý exemplář (vr. 426-018, obr. 17 dole) je zástupcem plastik antropomorfní a zachovala se nám z něho pouze spodní partie, takže k jeho interpretaci nelze říci skoro nic. Snad se jedná o ženskou postavu ve splývavém oděvu. Vnitřkem sošky se táhne úzká dutinka směrem dolů se rozšiřující. Výstupek na levé straně by mohl naznačovat přítomnost nějakého předmětu

Obr. 16. Praha 1-Nové Město. Dno tyglíku se stopami po zpracování barevných kovů (nahoře) a kompletní tyglík se značkou ve tvaru tzv. „berličkového kříže“ na dně (dole). (Kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

Obr. 17. Praha 1-Nové Město. Drobná zoomorfní a antropomorfní keramická plastika. (Foto F. Malý, 2009 a J. Stieranková, 2012; kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

(atributu?), rozhodně však nelze blíže upřesnit jakého. Stejně jako koníček byla i figurka vytvořena z kaolinové hmoty, nejspíše za použití kadlubu.

S oběma druhy drobné plastiky se v městských souvrstvích setkáváme již od 14. století, s ženskou (?) figurální plastikou pak ponejvíce ve století 15. (KLÁPŠTĚ 2002, 29). Nejčastěji bývají interpretovány jako hračky (zvláště v případě koníků), nebo předměty religiozního charakteru - devocionálie (MĚCHUROVÁ 2009, 181-182). Vrchol jejich produkce tedy spadá do rozmezí 14.-15. století, přičemž v našem případě pocházejí až z mladších novověkých vrstev. Tento datační rozpor lze vysvětlit buď jejich dlouhodobějším používáním, nebo smíšeným charakterem vrstev v rámci celého objektu.

2. 2. 8 DÝMKY

Z mladšího horizontu plnění objektu pocházejí fragmenty dýmek (vrstva 426-008, 009, 011, 012; obr. 6), převážně troubelí, z bělavé hmoty s vyraženým kolkem, nesoucím patrně motiv bukového listu. Tyto dýmky byly prozatím doloženy jen na území Prahy. Lze je zařadit do širšího středoevropského kontextu a datovat do (2. poloviny) 17. století (VÝŠOHLID 2007, 973-974; obr. a-e).

2. 3 Nekeramické nálezy

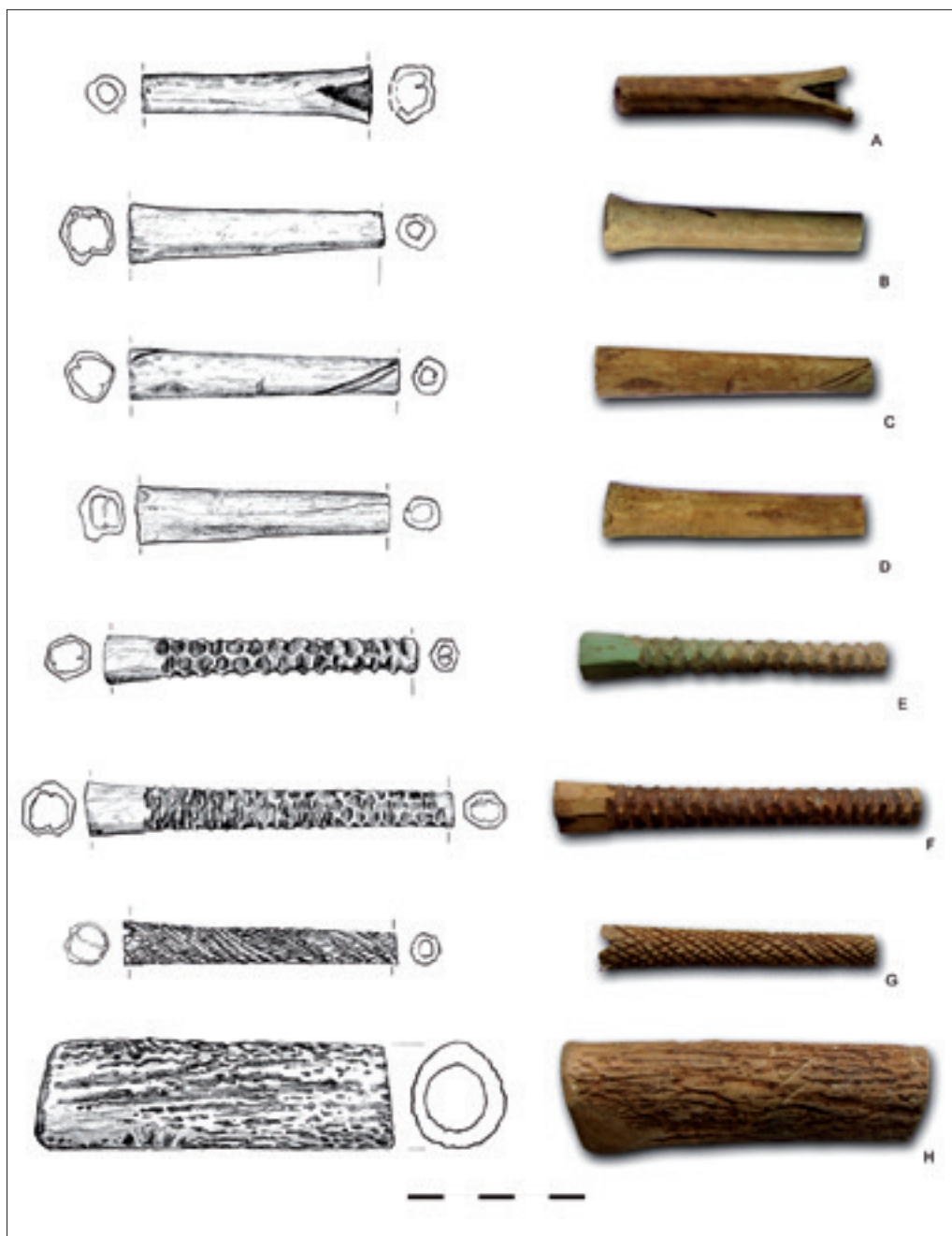
Z jímky Z043 byl dále vyzdvížen nevelký soubor skleněných zlomků, bohužel natolik fragmentární, že z něho nebylo možné rekonstruovat žádný kompletnější tvar. Vedle skla dutého, pocházejícího z nádobek (číší, lahviček), byly čteněji zaznamenány relikt okenních terčíků.¹⁶ Za zmínku stojí také několik kostěných vyřezávaných střenek (obr. 18). Z předmětů z barevných kovů pak např. rolnička a zmiňovaný náprstek.

3. JÍMKA Z043 – VYHODNOCENÍ

Nejstarší keramiku z výplně můžeme zařadit už do 1. poloviny 15. století, nemladší pak do průběhu století 17. Po rozboru materiálu je tedy třeba se znovu zamyslet nad tím, jakým způsobem došlo k zaplnění objektu. Komplikace působí hned několik faktorů. V první řadě je to výstavba zdiva (Z022, Z274), která poměrně masivně zasáhla svrchní partii objektu (obr. 3; 6), a mohla tak narušit a kontaminovat původní výplň. Dále např. způsob výzkumu, kdy byla z důvodu kvalitnější dokumentace stratigrafických prvků exkavována nejprve polovina zásypu, a po provedení dokumentačních prací i část druhá.¹⁷ V neposlední řadě pak také

¹⁶ Restaurátorské práce provedly Michaela Knížová a Daniela Alblová, Ústav skla a keramiky VŠCHT Praha.

¹⁷ Jedině tak lze vysvětlit novověkou a recentní příměs ve vrstvách uložených na dně objektu (426-062; 426-066).

Obr. 18. Praha 1-Nové Město. Kostěné střenky z výplně jímky Z043. (Foto J. Stieranková, 2012; kresba V. Čermák, 2012; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

postdepoziční procesy (zvláště sesedání vrstev), probíhající patrně ještě dlouho po zániku objektu (srov. FROLÍK/MUSIL 2010, 10).

Vznik objektu byl na základě předběžného rozboru keramiky a stratigrafie předpokládán již na přelomu 14. a 15. století, nejpozději pak v 1. polovině 15. století. Do tohoto období spadají nálezy ze dna jímky. Zásyp, s nímž spojujeme první horizont fungování jímky, však zahrnuje materiál datovatelný v intervalu 15. až počátku 16. století. Takto široký interval působí rozporuplně v kontrastu s homogenitou zásypu, jež by vypovídala spíše pro jeho krátkodobý vznik. Dataci může do jisté míry ovlivnit delší doba, po kterou mohly být nádoby součástí živé kultury, tento aspekt však lze předpokládat spíše u méně namáhané keramiky stolní, která v těchto souborech není převládající. Jako pravděpodobnější vysvětlení se nabízí dlouhodobější přetrvávání některých prvků, které vzhledem ke stavu našeho poznání nelze zcela jasně definovat.

Další problém představuje otázka celkového funkčního období jímky. Doba plnění odpadních jímek vrcholného středověku je na základě zkušeností z výzkumu v Mostě (KLÁPŠTĚ 2002, 194) odhadována zhruba na pět let. Vezmeme-li v úvahu jejich možné čištění, pak se fungování jímek v tomto období předpokládá v rozmezí 25 až 30 let (MĚŘÍNSKÝ/PROCHÁZKA 2010). V mladších

obdobích jejich životnost stoupá vlivem častějšího čištění, které bylo umožněno zkvalitněním jejich konstrukce (KLÁPŠTĚ 2002, 196). Kupříkladu renesanční jímka z Malé Strany v Praze byla využívána po dobu cca 50 let (RÜCKL/HAVRDA/TRYML 2007), materiál z jímky C na Pražském hradě je datován dokonce v rozmezí závěru 16. – 1. poloviny 18. století, tedy po dobu cca 100 až 150 let (BLAŽKOVÁ 2011, 352–375).¹⁸ Počet čištění se patrně lišil případ od případu; mj. záleželo na tom, kolik mohlo být potenciálních uživatelů jímky. V případě tábořské jímky, zabudované do sklepních prostor domu, lze očekávat, že byla používána pouze jeho obyvateli, a tudíž doba jejího plnění mohla být delší. Autor výzkumu se domnívá, že nebyla čištěna, a dobu její funkce vymezil v intervalu konce 15. až 1. třetiny 17. století (KRAJÍČ 1998, 211, 216). Keramika ze studny, dokumentované v Purkyňově ulici a náležející sousední parcele čp. 1404/II, měla časově rozpětí asi 200 let (OLMEROVÁ 1984, 21) a datací se v podstatě překrývala s naším objektem Z043.

Nálezy z jímky Z043 rovněž naznačují její dlouhodobé využití, což může být do jisté míry způsobeno velmi širokými datačními intervaly, jakými disponujeme. Ty zpravidla zahrnují celé století, tudíž některé prvky se časově prolínají. Je však velmi nepravděpodobné, že by jímka sloužila bez vybírání téměř tři staletí. Zřejmě musíme počítat buď s jejím opakovaným čištěním, které ostatně patřilo k městským nařízením (WINTER 1890, 407), nebo s jiným způsobem jejího zaplňování. Nebyla zde zaznamenána absence některého z vymezených období. Jsme-li schopni tento fakt postihnout, keramika na sebe chronologicky navazuje. Obsah spodních vrstev se zdá relativně homogenní, ve svrchnějších partiích přibývá mladší intruze. Při nepostižitelnosti přesnějších datačních nuancí není divu, že je obtížné případné procesy jejího čištění zaznamenat.

Otázka starších reziduí v rámci takovýchto objektů již byla opakovaně diskutována (např. KLÁPŠTĚ 2002, 9), a vysvětlení může být několik. Jednoznačnou odpověď na to, jakým způsobem byl daný objekt zaplňován, lze asi získat jen stěží. Jímka Z043 opět dokládá, že nakládání s odpadem představuje mnohem složitější téma. Přestože pro období, kterého se tato práce týká, existují písemné prameny, je evidentní, že z nich můžeme vyčíst jenom zlomek z celkového spektra otázek spojených s ukládáním odpadu v závěru středověku a na počátku novověku v prostředí měst.

4. MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 260/III – JÍMKA Z05

4.1 Metoda výzkumu

Archeologický výzkum byl vyvolán generální rekonstrukcí domu „U tří zlatých korun“ (čp. 260/III, Malostranské náměstí 11, Tržiště 16, Praha 1-Malá Strana, obr. 19), během níž byly v západním křídle a ve dvoře stávající stavby budovány nové suterény (CYMBALAK/PODLISKA 2008, 26). Po odstranění recentního pokryvu povrchu a začištění snížené plochy byla na zkoumaném místě vyměřena lokální geodetická síť, která byla při maximálním respektování stavebního záměru přizpůsobena existujícím nadzemním stavebním konstrukcím. V jejím rámci následně proběhlo postupné mechanické rozebrání terénů po přirozených vrstvách od nejsvrchnější (nejmladší) situace až po úroveň přírodního podkladu. Rozměry jednotlivých sond byly závislé na poloze v rámci domovní parcely. V případě, že nebylo možné, např. z důvodu bezpečnostních či statických, rozebrat archeologické terény a situace až na úroveň podloží, bylo dané místo ovzorkováno pomocí geologického vrtáku a výsledek popsán a zaznamenán do kresebné dokumentace profilu (obr. 21).

S ohledem na bezpečnost práce a omezený prostor v rámci interiéru byla výplň zde popisované jímky odebírána po stratigrafických vrstvách v celé ploše. Za účelem získání komplexní představy o struktuře zásypu byl při vybírání jednotlivých uloženin dokumentován jejich povrch a báze.¹⁹

4.2 Prostorové a majetkové vztahy

Parcela, na jejíž ploše byly realizovány archeologické práce, je situována v horní části náměstí, na jeho jižní straně. Prostorově se jedná o širší pozemek, probíhající domovním blokem mezi náměstím a ulicí Tržiště. Archeologické práce se odehrály v různé intenzitě na celé ploše domu,

¹⁸ Což je maximální časový rozsah s tím, že keramika v jímce obsažená je datovaná samozřejmě v širších intervalech, čímž se interval rozšiřuje. Ve skutečnosti mohlo být její fungování kratší.

¹⁹ Tím byla minimalizována kontaminace spodních partií zásypu mladšími kontexty. Na druhou stranu je však třeba poukázat na větší fragmentarizaci nálezů způsobenou rozšlapáváním obsahu níže položených vrstev.

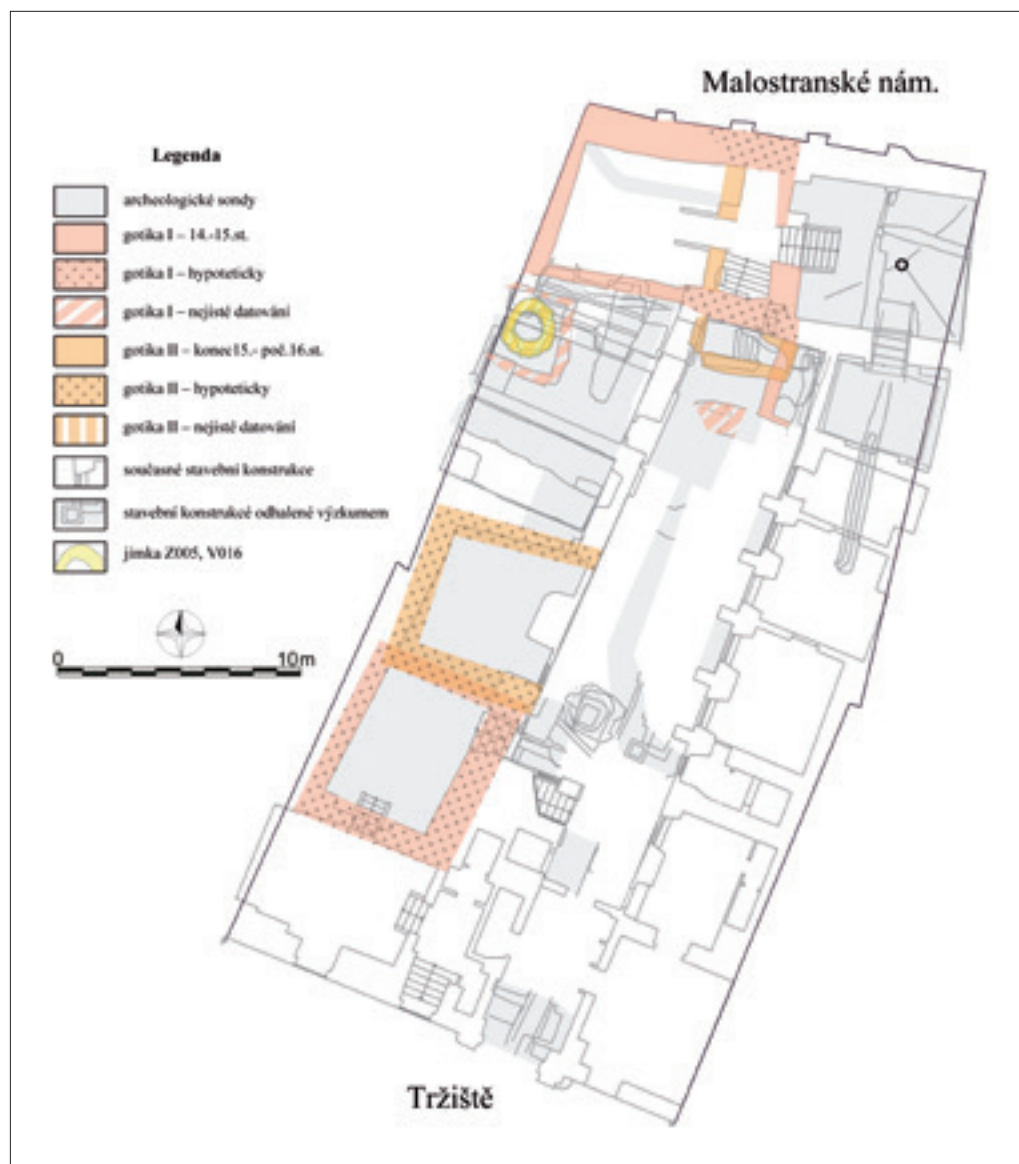

Obr. 19. Praha 1-Malá Strana. Poloha domu „U Tří zlatých korun“ (čp. 260/III, Malostranské náměstí 11, Tržiště 16); **nahoře**: na podkladu současné katastrální mapy Prahy; **uprostřed**: ve výřezu z mapy stabilního katastru, císařský otisk z roku 1842; **dole** na výřezu z ortofotosnímku Malé Strany. (zobrazil T. Cymbalak, 2012).

avšak nejrozsáhlejší odkryvy se uskutečnily v západním dvorním křídle a v severní části dvora (CYMBALAK/PODLISKA 2009, 5).

Archeologické sondy, ve kterých byla odhalena konstrukce námi popisované jímky, se nalézaly v první a druhé místnosti západního křídla domu (od severu, obr. 20). Výstavba objektu souvisela nejspíš s existencí městského špitálu, provozovaného v domě od konce 15. století (RUTH 1904,700). Zánik objektu byl zřejmě spojen se stavebními pracemi probíhajícími někdy na počátku 17. století. Během nich bylo vystavěno západní křídlo domu a příčka, která dotýčný objekt převrstvila. Objekt porušoval starší pravoúhlou, jednostranně lícovanou zděnou konstrukci z kusů lomové opuky a ojedinělých cihel (tl. 7 cm) spojovaných maltou (Z03, V005). Patrně se jednalo o zahloubený sklípek zadní (dvorní) partie staršího domovního objektu, vystavěný – s ohledem na přítomnost keramiky s vysokými okružními a ojedinělou glazurou v jeho zásypu – někdy v průběhu 14. nebo na počátku 15. století (CYMBALAK/PODLISKA 2009, 34–35).

Obr. 20. Praha 1-Malá Strana, čp. 260/III. Poloha objektu Z05 (žlutě) v rámci stavebních konstrukcí domu čp. 260/III a zjištěné pozdně středověké stavby na parcele. (Do analytického plánu stavebního vývoje objektu M. Kováře, 2009 vložil T. Cymbalak, 2012.)

Vlastní jímka Z05 (vnější průměr cca 2 m; vnitřní průměr cca 1,3 m; hloubka 6 m) byla zbudována zhruba ve druhé polovině až závěru 15. století. Konstrukci obvodového pláště tvořily opukové kameny spojované jílovou hlinou, které byly po odtěžení jednotlivých úseků výkopu (V016) „vmačkávány“ do starších archeologických terénů a do podloží tvořeného svahovými jílovitými hlínami (obr. 20).

První písemná zmínka o předchůdci sledovaného domu se objevuje teprve k roku 1403. Majitelé zpočátku nevelké městské nemovitosti se v průběhu vrcholného středověku rekrutovali

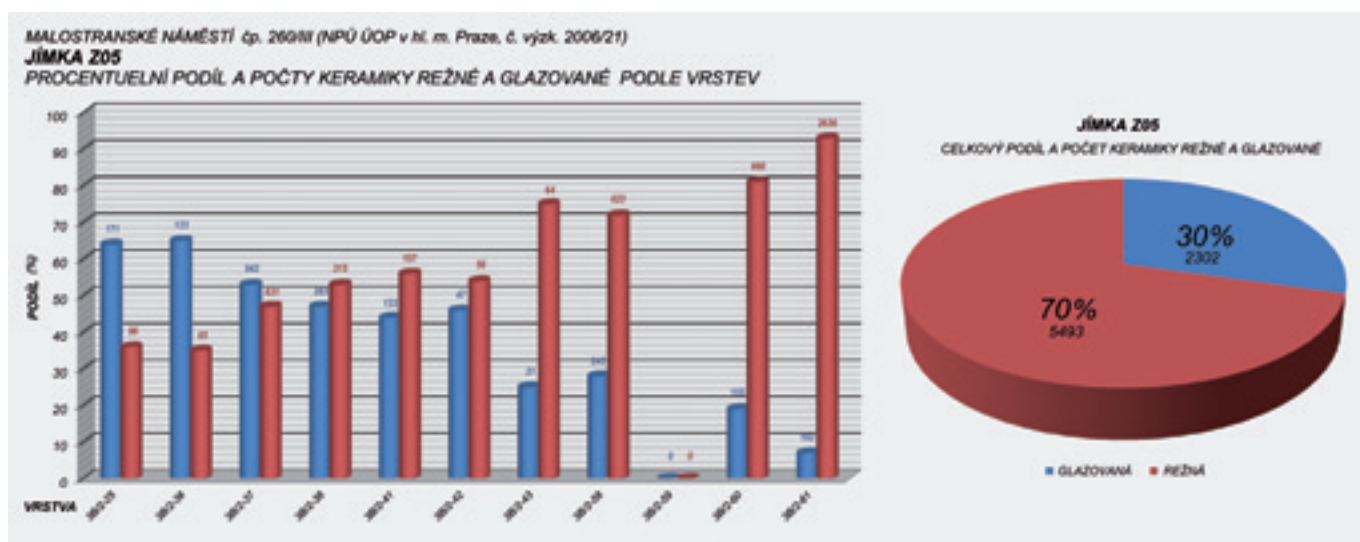
především z řemeslnických vrstev.²⁰ Za husitských válek objekt pravděpodobně kompletně vyhořel. K první zásadnější majetkové změně došlo na sklonku 15. století, kdy dům s pozemkem získala malostranská obec, která zde zřídila obecní špitál (VLČEK 1999, 363). Ten existoval přibližně jedno století mezi léty 1485 až 1590. O dějinách této městské instituce nevíme prakticky nic podrobnějšího. Po dobu trvání špitálu proběhly první větší stavební úpravy domu, spojené s prodloužením pozemku k jihu, do míst původního hradebního pásu. Na sklonku 16. století dům přechází do majetku soukromých osob a postupně prodělává stavební úpravy završené výstavbou pavlače v 19. století (LIBAL/VAJDIŠ 1966, 26–27).

4.3 Interpretace objektu

S ohledem na skutečnost, že dno konstrukce Z05 se nalézalo na kótě 194,85 m n. m. a hladina spodní vody v odkryté štole, spojující nově objevený sklepní prostor (ve východním křídle budovy) se studnou v jihozápadním rohu dvora, byla zaznamenaná na hodnotě 192,77 (CYMBALAK/ŘEHÁK 2009), je možno s určitou opatrností vyloučit, že námi analyzovaný objekt sloužil jako studna.²¹ K zajištění dodávek vody tak muselo přispívat jiné zařízení, lokalizované buď na ploše parcely samotné, nebo v jejím nejbližším okolí.²²

5. ROZBOR KERAMICKÝCH NÁLEZŮ Z JÍMKY Z05 Z ČP. 260/III

Obsah jímky poskytl objemný soubor 10 042 nálezů, z něhož většinu, celkem 7795 kusů, tvořila kuchyňská a stolní keramika (graf 2). Další výraznou položku představovalo 728 fragmentů kachlových kamen. Jiná, svou povahou technická, keramika nebyla zastoupena.

Graf 2. Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí čp. 260/III. Procentuelní podíl a počet keramiky režné a glazované podle vrstev v jímce Z05.

5.1 HORIZONT 1

Ze dna objektu (vrstva 61; obr. 21) byl vyzdvížen velmi objemný soubor keramiky, z něhož podstatnou část tvořily kompletní nádoby (60 ks). Jednotlivé kusy fragmentarizovaných nádob byly relativně dobře dohledatelné a vykazovaly jen nevelký stupeň otřetí. Nálezy lze zařadit do závěru 15. až 1. poloviny 16. století. Nejpočetněji jsou samozřejmě zastoupeny hrnce (78 %),²³ následují džbány (8 %) a mísy (10 %). Pokličky představují tvar spíše ojedinělý, stejně jako pohár (2 x), nebo kahánek (1 x). Poněkud netypická je naprostá absence pánví – trojnožek.

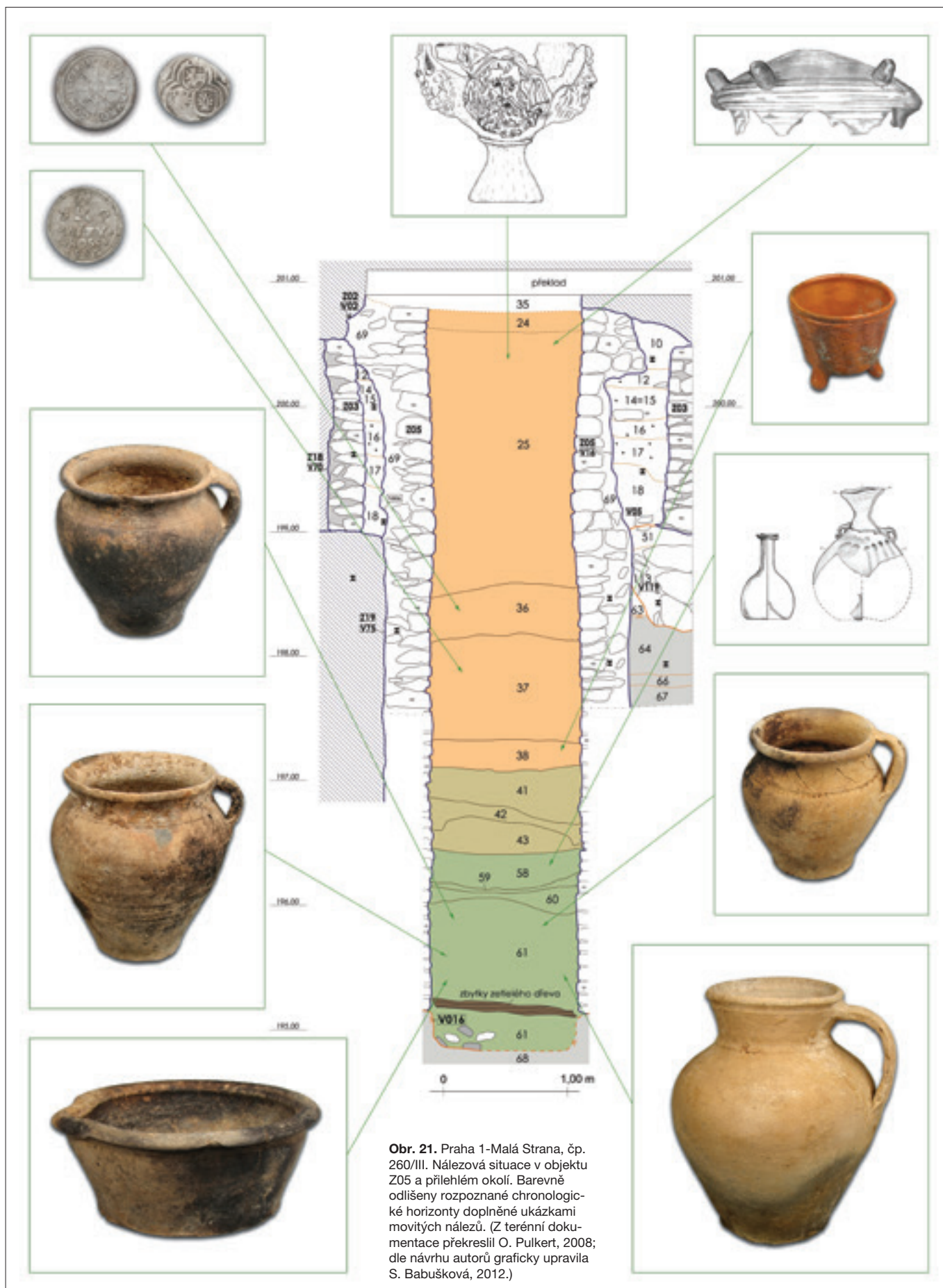
Pro hrnce je charakteristická zvláště celková morfologie, běžně označovaná jako vejčitá s odsazeným hrdlem (obr. 22: a). Mají krátké ucho nasedající na maximální výduť nádoby a jsou

20 Pokrývač: 1403–1407, sladovník: 1407–1434, soukeník: 1452–1453, zedník: 1465–?, sítář: 1480–1484 (cf. LIBAL/VAJDIŠ 1966; CYMBALAK/PODLISKA 2009).

21 Funkci vodovodu a rezervoáru/cisterny pro potřeby domu plnila s největší pravděpodobností již po přenesení obecního špitálu do domu „U Pavlanských“ na Újezdě (viz VLČEK 1999, 498) právě zmíněná soustava, jejíž vznik spadá do konce 16. až první třetiny 17. století (CYMBALAK/ŘEHÁK 2009, 69).

22 Pro období od počátku 16. století tento úkol mohla např. plnit kašna situovaná uprostřed horního Malostranského náměstí (CYMBALAK/ŘEHÁK 2009, 68).

23 Rozumí se z kompletně dochovaných nádob.

zpravidla členěné jednou rýhou/žlábkem. U glazovaných jedinců se projevila přechodná profilace, naznačující nastupující soudkovitý tvar nádob vedle dosud nepočtených forem plně soudkovitých (obr. 22: b–c). Méně citlivým chronologickým ukazatelem je výzdoba radélkem (obr. 22: d–e), pokračující i v mladších obdobích raného novověku. Převážná část nádob i zlomků byla vypalována za přístupu vzduchu, redukční zboží nepřesahuje 15% celkového počtu fragmentů. Výška hrncovitých nádob se obvykle pohybuje mezi 9,5 až 11 cm.

Vyslovit konkrétnější dataci lze u glazované a radélkem zdobené keramiky, kterou je možné na základě analogií zařadit do závěru 15. až 1. poloviny 16. století. Z celkového počtu 2818 zlomků či celých jedinců však polévané zboží představovalo pouze 7%. Pro stejnou dataci vypovídají i velmi čteně zastoupené režné hrnce oranžových tónů s úzkým svazkem šroubovicových rýh na podhrdlí (KLÁPŠTĚ 2002, 18; tab. 92:4; PAJER 1983, 43; obr. 22: h) a výrazně krupičkovitým povrchem. V neposlední řadě k tomuto horizontu náleží také zboží světlých bělavých tónů zdobené jednou či dvěma červeně malovanými liniemi (BLAŽKOVÁ 2011, 428; obr. 22: g).

V menším měřítku jsou zastoupeny džbány. Objevují se glazované, zdobené radélkem, spadající rovněž na konec 15. až do první půle 16. století (BLAŽKOVÁ 2011, kat. II, 377; NECHVÁTAL 1968, obr. 64/20; obr. 22: i), a běžněji také režné, vypalované do cihlově červených tónů (obr. 23: e). Převážně se jedná o nádoby větších rozměrů (výška 17–22 cm).

Mísy jsou reprezentovány typem s mírně kónickými stěnami a vodorovně vytaženým okrajem, který je někdy promačkávaný a tvoří výlevku. Ve všech případech se jednalo o režné mísy cihlově červené barvy. Tento typ se patrně těšil dlouhodobé oblibě, setkáváme se s ním v průběhu poměrně širokého intervalu 14.–16. století (BLAŽKOVÁ 2011, kat. II, 411; obr. 23: g).

Poháry se vyskytly po jednom kuse v baňatější (obr. 23: a) i štíhlejší variantě (obr. 23: f). Prvně jmenovaný představuje typ tzv. kelímkovitého poháru bez zřetelného hrdla a plecí. Někdy se objevuje také pod termínem holba (PODLISKA/WALLISOVÁ, 2001, 49, tab. 86). Tyto redukčně pálené píci nádoby byly v pražském prostředí zaznamenány již dříve (DRAGOUN 1997, obr. 5: 1). Obdobné poháry jsou v plzeňských nálezech datovány do 2. poloviny 15. století (ORNA 2011, 45, obr. d). Štíhlejší exemplář tvarem odpovídá tzv. pražským pohárům bez obvyklých fleků na povrchu, jejichž výskyt je spatřován v závěru 14. až 1. poloviny 15. století (DRAGOUN 1997, 329). V tomto případě tedy dochází k rozkolu s celkovou datací našeho souboru. Publikované nálezy z jímky v Rybné (čp. 682/I; DRAGOUN 1997, obr. 5) ale také odpovídají spíše závěru 15. až 1. poloviny 16. století (viz výše). To samozřejmě nevylučuje správnost datování pražských pohárů do 1. poloviny 15. století, nicméně lze uvažovat buď o jejich možném dlouhodobějším používání, nebo o delším intervalu jejich produkce (zvláště pro nižší sociální prostředí, pro které mohly být skleněné nádoby hůře dostupné).

Následující vrstva č. 60 poskytla víceméně shodný materiál jako uložení č. 61 a lze ho rovněž datovat do závěru 15. až 1. poloviny 16. století. Tvarový sortiment je obohacen o kasičku a pánve – trojnožky. Z hlediska funkční interpretace jsou zajímavé dva miniaturní hrnky s vnitřní glazurou, jejichž výška dosahuje v obou případech 6 cm (obr. 23: c–d). V celkovém počtu 815 fragmentů představuje glazovaná keramika 19% zlomků.

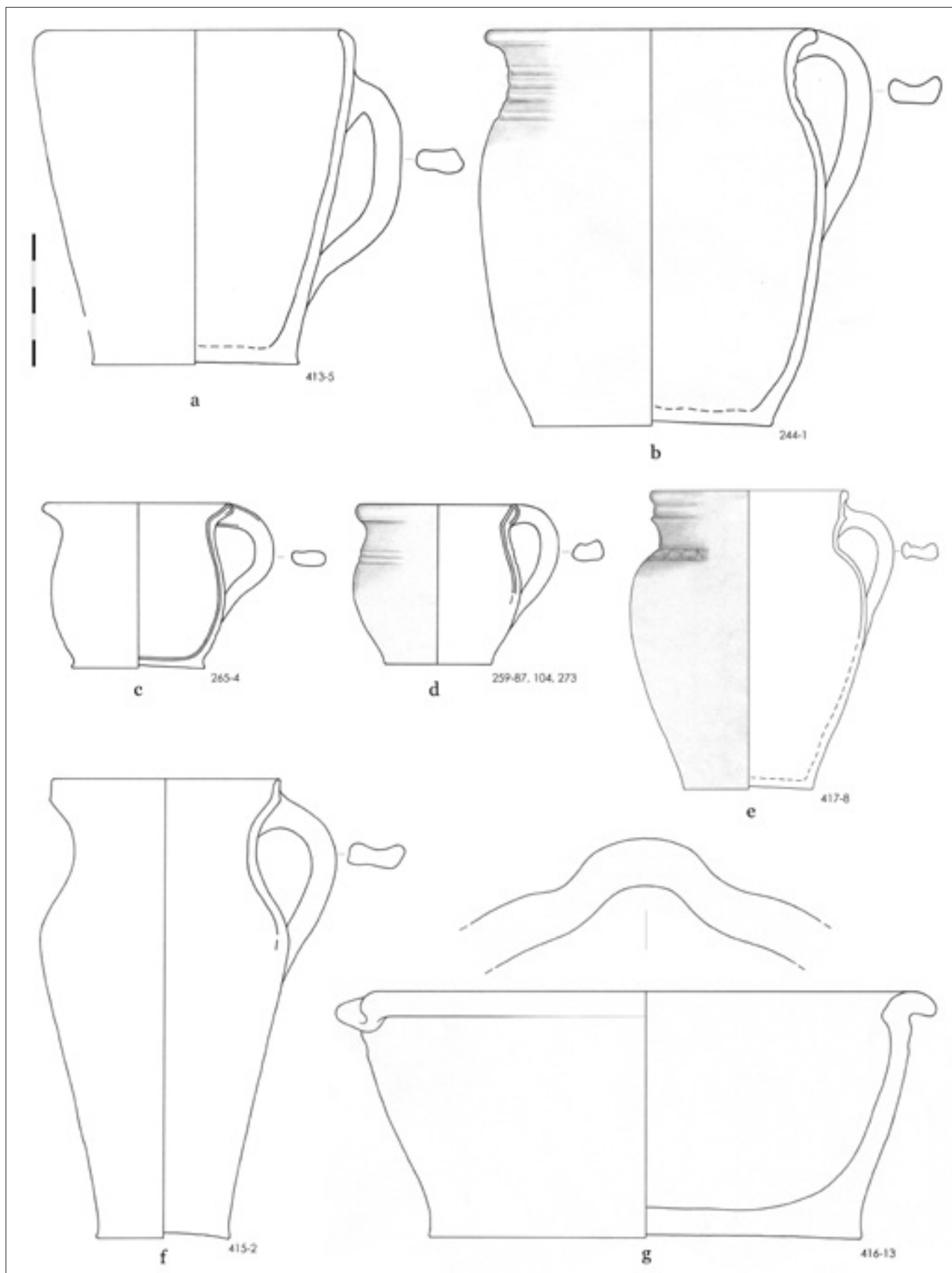
Ještě větší zastoupení pak má ve výše uložené vrstvě 58, kde dosáhla 28% z celkem 868 zlomků. Barevná škála je stále ještě nepříliš pestrá (převládají tóny medové, ojediněle zelené), často se objevují patrně nezáměrné záteky glazury na vnějším povrchu nádob. Přinejmenším nárůst polévaného zboží může naznačovat možný chronologický posun. Redukční keramika už působí velmi vyspěle a zdá se, že představuje přechod ke zboží zakuřovanému. Běžně se zde nacházejí všechny výše uvedené keramické tvary včetně pánví. Režné hrnce mají ještě zpravidla vejčitý tvar těla, nicméně objevují se už i formy soudkovité (obr. 23 b). Dosavadní poznání časné novověké hrncířské produkce nám bohužel neumožňuje preciznější datování, tudíž i tento soubor řadíme na základě analogií do širšího intervalu konce 15. až 1. poloviny 16. století.

5.2 HORIZONT 2

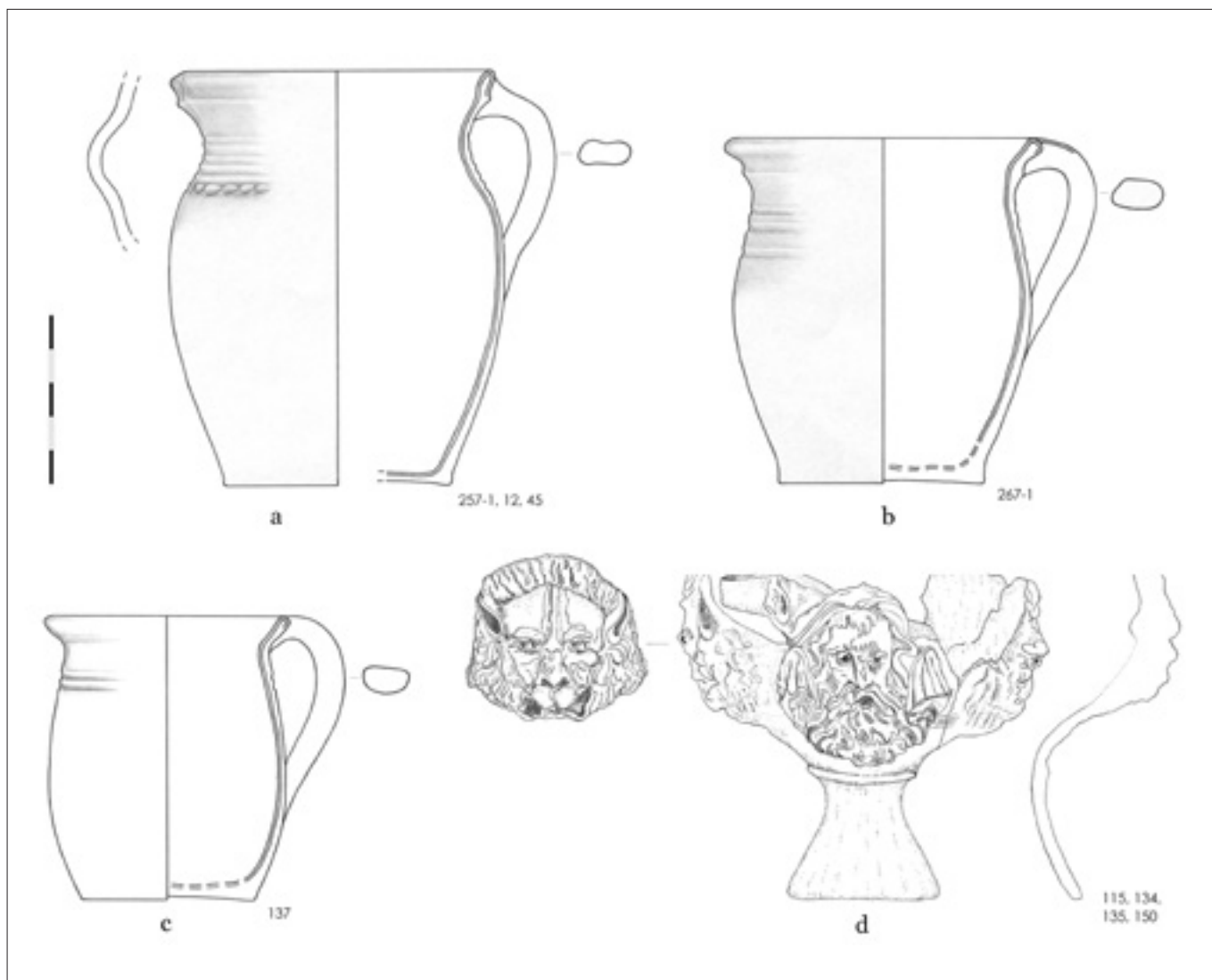
Menší kolekci keramických nálezů poskytly vrstvy 41, 42 a 43. Zastoupení glazované keramiky vůči režné se stále zvyšuje (až 44 % z 279 zlomků u vrstvy č. 41) a její charakter se zdá o něco vyspělejší (obr. 24: b). Tento poznatek však může být do jisté míry subjektivní a nedovoluje nám nedovoluje vykročit z výše uvedeného datačního intervalu. V tomto souboru lze konstatovat úbytek výzdoby radélkem ve prospěch vývalkovité šroubovice. Ta u některých jedinců dosahuje až ke dnu, což je jev typický pro pokročilé 16., a dále pak pro 17. století (BLAŽKOVÁ 2011, 427).

Obr. 22. Praha 1, čp. 260/III. Výběr z kresebné dokumentace keramických nálezů z jímky Z05. (Kresba V. Čermák, 2008; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

Obr. 23. Praha 1, čp. 260/III. Výběr z kresebné dokumentace keramických nálezů z jímky Z05. (Kresba V. Čermák, 2008; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

Obr. 24. Praha 1-Malá Strana, čp. 260/III. Výběr z kresebné dokumentace keramických nálezů z jímky Z05. (Kresba V. Čermák a I. Fišková, 2008; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

Tvarový sortiment zůstává nadále stejný, mezi netypické prvky náleží malá glazovaná mistička. Obdobná se vyskytla v jímce č. 1680 na Pražském hradě, kde spadá do 2. poloviny 16. až 1. poloviny 17. století (BLAŽKOVÁ 2011, kat. II, 74).

5.3 HORIZONT 3

Následující horizont představuje nejen chronologický posun, ale mění se i charakter výplně. Na rozdíl od jílovitých spodních partií jímky se zde setkáváme s písčitymi uloženinami, proloženými stavebními sutí. V nejspodnější vrstvě daného horizontu (č. 38) nacházíme radélkovanou výzdobu aplikovanou plošně; tento prvek náleží 2. polovině 16. až počátku 17. století. Stejně dataci odpovídá i početnější materiál z vrstev v nadloží (č. 37 a 36), který již plně reprezentuje pokročilé období raného novověku. Objevuje se aplikace několika různobarevných glazur, malba hlinkami i nové tvary nádobí, jako jsou talíře a talířovité mísy. Zboží s polevou představuje více než polovinu fragmentů a starší redukční keramika je nahrazena zakuřovaným zbožím.

Zcela vymizela vejčitá profilace hrnců a nahradily ji plnější soudkovité formy (obr. 24: c). Unikátní je menší glazovaná nádobka, snad pohárek, na třech nožkách s promáčkávanými stěnami zdobenými radélkem (obr. 22: f, obr. 21 vpravo nahoře). V našem prostředí pro ni prozatím nemáme analogie, a tak se nelze přesněji vyjádřit k její funkci. Radélkem v podobě segmentované vlnice jsou zdobeny pánve na třech nožkách. Tento prvek lze v Praze sledovat od 2. čtvrtiny 16. století (BLAŽKOVÁ 2011, 426). V jediném případě se zde vyskytla výzdoba plastickými nálepy, tzv. stylizovanými malinami. S touto u nás nepříliš častou aplikací se setkáme už v 15. století, nicméně rozkvět reliéfní výzdoby náleží až ranému novověku (DOHNAL/VAŘEKA 2002, 283).

Poslední vrstvou, která poskytla datovatelný materiál, je č. 25. Její obsah v podstatě koresponduje s předchozími uloženinami, některé prvky lze však přiřadit do širšího intervalu 17. století. Za zmínku stojí zlomek nádoby (džbánů?) zdobené polychromní malbou vyplňující předem vymezená (rytá) pole. Tento způsob aplikace různobarevných glazur není v Čechách příliš běžný, několik dosud známých džbánů s touto výzdobou je datováno do závěru 16. až počátků 17. století (např. JORDÁNKOVÁ/SEDLÁČKOVÁ 2005, 138). Obzvláště mladým dojmem pak působila téměř kompletní pánev - trojnožka s tyrkysovou glazurou.

Z objektu byl také vyzdvížen objemný soubor kamnových kachlů, říms a nástavců, jejichž časové zařazení odpovídá datačnímu intervalu výše popisované keramiky. Převažují zde zeleně glazované a reliéfně zdobené kusy. Vedle nejpočetnějších vegetabilních vzorů (esovitě úponky s rozvilinami; analog. BRYCH/STEHLÍKOVÁ/ŽEGKLITZ, 1990, 163, č. 378) zde byl zaznamenán motiv sedícího lva (datace 1. polovina 16. století; analog. BRYCH/STEHLÍKOVÁ/ŽEGKLITZ, 1990, 80, č. 184; tiž 86, č. 200). Režný kachel s portrétem neznámého šlechtice snad pochází z pražské dílny Adama Špačka (datace v rozmezí let 1531–1572; ŽEGKLITZ/VITANOVSKÝ/ZAVŘEL 2009, 213, Fig. 9b). Pozornost si zaslouží zejména nástavec kamen v podobě nádoby na trychtýřovitě se rozšiřující nožce, který zdobí čtyři reliéfy o dvou motivech (lví maska a tvář staršího muže; obr. 24: d). Lze jej zařadit na přelom 16. a 17. století. Na našem území se jedná prozatím o jediný takový exemplář.²⁴ Stejně datovaný je i druhý z nástavců v podobě obrácené misky s drobnými v rozestupech po obvodu umístěnými výčnělky (obr. 21 vpravo nahoře).

Současně byla vyzdvížena nevelká kolekce skleněných zlomků zahrnující poutnickou láhev (nebo její tvarovou variaci; obr. 26), lahvičky (obr. 25), poháry, okenní terčíky a výplně mezikruží. Celek doplňují předměty ze železa (hřebíky, stavební kování, lopata) a barevných kovů (součásti oděvů, rolničky, špendlíky; PODLIŠKA/CYMBALAK 2009, svazek IV). Pro datování mají zásadnější význam mince, které se koncentrují ve svrchních partiích jímky. Reprezentují převážně období 16. století, v jednom případě s přesahem do století následujícího (tab. 4; OMELKA 2009).

Malostranské náměstí č. v. 2009/21, Sonda 35/2 Mincevní nálezy						
číslo	svět. č.	vrstva	panovník	nominal	poznámka	archeologická datace kontextu
1	149	35/2-37	Ferdinand I. (1526-1564)	1/2 peníz (jednostranný)		2. polovina 16. až 1. polovina 17. století
2	150	35/2-36	Ferdinand I. (1526-1564)	krjcar		
3	151	35/2-36	Ján Jakub Khuen-Belasi (1580-1586)	2 štok	míně obklopen	
4	154	35/2-37	Ferdinand I. (1526-1564)	1/2 peníz (jednostranný)	oplošena	
5	173	35/2-37	Rudolf II. (1576-1610)	malý groš		
6	174	35/2-37	Ludvík Jagellonský (1516-1526)	halár		
7	175	35/2-37	Ludvík Jagellonský (1516-1526)	stříbrný měškový peníz		
8	176	35/2-37	Ludvík Jagellonský (1516-1526)	halár		
9	202	35/2-38			padělek ?	
10	203	35/2-38	Ferdinand I. (1526-1564)	1/2 peníz (jednostranný)	nedokonalé; padělek	
11	204	35/2-38		stříbrný měškový peníz		
12	226	35/2-42			padělek ?	
13	236	35/2-42			padělek ?	
14	237	35/2-42			padělek ?	
15	266	35/2-42			padělek ?	

Tab. 4. Praha 1-Malá Strana. Malostranské náměstí čp. 260/III. Výsledky numizmatického rozboru z výplně objektu Z05. (Provedl M. Omelka, 2007; grafická úprava T. Cymbalak a S. Babušková, 2012; foto M. Omelka, 2007; viz OMELKA 2009.)

24 Za pomoc při určování kamnářské keramiky a snahu o dohledání dostupných analogií děkujeme Markétě Soukupové. Stejně poděkování si na tomto místě zaslouží i Anna Prokopová za analyzování souborů ze skla.

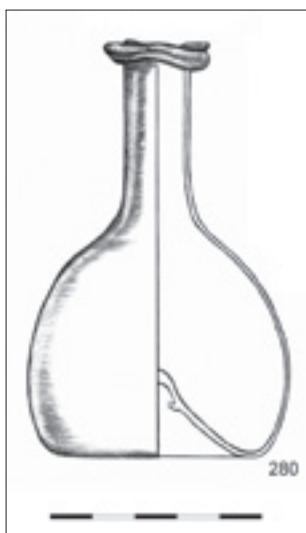
6. JÍMKA Z MALOSTRANSKÉHO NÁMĚSTÍ – VYHODNOCENÍ

V malostranské jímce je nejvíce zastoupeno kuchyňské zboží se zřetelnými stopami očazení ohněm. Toto využití se někdy nevyhnulo ani džbánům, řazeným obvykle mezi nádoby s primárně stolovací funkcí. V porovnání se zkoumanou jímkou z Nového Města je evidentní, že množství kompletních nádob v tomto případě velmi napomohlo podchycení celkové morfologie i její postupné proměny v průběhu raného novověku. Zároveň také zahrnuje kratší časový úsek závěru 15. až průběhu 17. století.²⁵

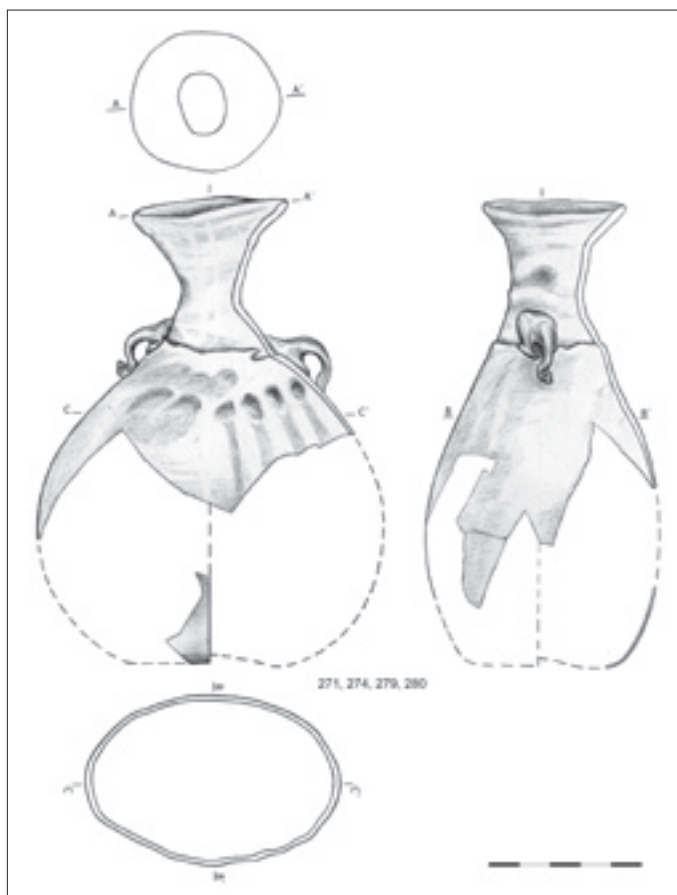
Celkový charakter výplně pak vypovídá pro využití objektu coby odpadní jímky, což potvrzují také výsledky archeobotanické makrozbytkové analýzy (PODLISKA/CYMBALAK 2009, sv. V, 6–12, tab. 5, 6). Parazitologický rozbor nebyl proveden, tudíž se nelze vyjádřit k možné funkci jímky coby objektu sloužícímu současně k ukládání fekálií. Výsledky uvedené studie však naznačují, že se mohlo jednat o objekt dobře uzavřený a izolovaný, a nepřímo tento předpoklad potvrzují (KOČÁR/KOČÁROVÁ 2009, 8).

Stejně jako u jímky z Národní třídy představuje soubor z Malostranského náměstí čp. 260 z velké většiny běžné zboží. Až na několik blíže nespecifikovatelných kousků kameniny v mladším horizontu výplně se zde téměř neprojevuje zahraniční import. Absence většího počtu luxusních nádob i malé zastoupení skleněných nádob tak může svědčit spíše pro přítomnost nižších spo-

lečenských vrstev (srovnej BLAŽKOVÁ 2011, 448). Přímá souvislost tvarového sortimentu nádob s existencí špitálu nebyla jednoznačně prokázána. Bylo zjištěno výraznější zastoupení hrnků a džbánků menších rozměrů (výška kolem 10 až 12 cm), které by snad bylo možno spojovat s podáváním pokrmů přímo nemocným. Na druhou stranu nenacházely se zde žádné nádoby, které bychom mohli spojit např. s léčitelstvím (srov. např. HUML 1995). Zdá se tedy, že vybavení tohoto zařízení se nijak nelišilo od vybavy běžných domácností, anebo byl do jímky odkládán pouze odpad z kuchyně. Naopak změnu vlastníků na sklonku 16. století může indikovat změna charakteru výplně i jejího obsahu, patrná ve svrchních partiích jímky (vrstvy 38, 37, 36, 25; LÍBAL/VAJDIŠ 1966).

Obr. 25. Praha 1-Malá Strana, čp. 260/III. Skleněná láhev. (Kresba S. Svatošová, 2009; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

Obr. 26. Praha 1-Malá Strana, čp. 260/III. Skleněná poutnická láhev. (Kresba S. Svatošová, 2009; grafická úprava S. Babušková, 2012.)

7. ZÁVĚR: POROVNÁNÍ OBOU JÍMEK

Objekty odpadního charakteru, o jejichž rozbor se snaží i tento příspěvek, přinášejí krom rozšíření poznatků o materiální kultuře také řadu otázek, na něž se ne vždy podaří najít relevantní odpovědi. Do jisté míry je to způsobeno naší stále poněkud mlhavou představou, jakým způsobem bylo, nebo mohlo být s odpadem nakládáno. Předkládaný článek měl za

Tab. 5. Praha 1-Malá Strana. Malostranské náměstí čp. 260/III. Výsledky archeobotanické makrozbytkové analýzy z výplně objektu Z05. (Provedl P. Kočár a R. Kočárová, 2008; viz KOČÁR/KOČÁROVÁ 2009; grafická úprava T. Cymbalak, 2012.)

25 V posledním horizontu se sice vyskytují prvky zařaditelné celkem prokazatelně na přelom 16. a 17. století, nicméně některé další nedovedeme určit v přesnějším intervalu než jakým je průběh 17. století. Z tohoto důvodu byl pro stanovení období ukončení funkce objektu zvolen interval delší.

Sonda				38										CELKEM	
SJ (vrstva)				38	41	41	42	43	58	58	58	59	61	58	
DATE				15.-16. st.	15.-16. st.	15.-16. st.	15.-16. st.	15.-16. st.	15.-16. st.	15.-16. st.	15.-16. st.	15.-16. st.	15.-16. st.	15.-16. st.	
POZNÁMKA	druh subosile	fragmentace	způsob dochování												
Acinus arvensis – pamětník rolní	t		nz										1		1
Aegopodium podagraria – bršlice kozí noha	n		min										5	1	6
Ajuga reptans – zběhovec plazivý	t		nz									1			1
Avena sp. – oves	o		zuh										1		1
Betula sp. – bříza	jeh		zuh										1		1
Cannabis sativa – konopí seté	n		min		2										2
Carex hirta – ostřice srstnatá	n		nz									1			1
Carex sp. – ostřice	n	zl	nz										1		1
Carum carvi – kmín kořený	n		min	1			3	1				1			6
Caucalis platycarpus – dejvorec velkoplodý	n		nz		2					1		2	1		6
Cerasus avium – třešeň ptačí	pe		nz											2	2
Cerasus sp. – třešeň	pe	zl	nz				2					11		5	18
Cerasus sp. – třešeň	pe	zl	min	4	10	2	4	12	4	4	19	5		4	68
Cerealia – obilniny	o	zl	zuh									2			2
Cerealia – obilniny	st	zl	nz									4			4
Cornus mas – dřín jarní	pe	zl	min		1							1			2
Cucumis sativus – okurka setá	s		nz										1	1	2
Cucumis sativus – okurka setá	s	zl	nz				7								7
Cucumis sativus – okurka setá	s		min	1				1				1			3
Euphorbia helioscopia – pryšec kolovratec	s		zuh									1			1
Fallopia convolvulus – opletka obecná	n		nz										1		1
Ficus carica – fíkovník smokvoň	n		nz	11	59		35	24	136			115	111	352	843
Fragaria vesca – jahodník obecný	n		nz	412	363		317	256	25			207	3	20	1603
Fumaria officinalis – zemědělm lékařský	s		nz										1		1
Fumaria officinalis – zemědělm lékařský	s	zl	nz									1			1
Galium spurium – svízel pochybný	n		zuh									1			1
Geranium dissectum – kakost dlanitosečný	s		nz											1	1
Hyoscyamus niger – blín černý	s		nz	1	2			1				2	3	1	10
Chelidonium majus – vlaštovičník větší	s		nz											1	1
Chenopodium album – merlík bílý	n		nz		1		1		1			29	12	1	45
Chenopodium hybridum – merlík zvrhlý	n		nz					1	2			4			7
Linum usitatissimum – len setý	tex		min						55			24	19		98
Malus domestica – jabloň domácí	s		min				3	1			4	6		2	16
Malus/Pyrus – jabloň	s		nz				1								1
Malus/Pyrus – jabloň	s		min	6	6			3						1	16
Morus nigra – morušovník černý	s		nz		1										1
Neslia paniculata – řepinka latnatá	pl	zl	nz										1		1
Onopordon acanthium – ostropes trubil	n		nz									1			1
Panicum miliaceum – proso seté	o	zl	nz		2		3		1			9	13	5	33
Panicum miliaceum – proso seté	o		min		1				1			1			3
Papaver somniferum – mák setý	s		min	7	36		9	2	25			5	35	20	139
Persica vulgaris – broskvoň	pe		nz									1			1
Persica vulgaris – broskvoň	pe	zl	nz		7		7					14		2	30
Physalis alkekengi – mochyň židovská	s		nz	2	12		5	5	11			67	15	10	127
Piper nigrum – pepř černý	pe		min										2		2
Pisum /Vicia – hrách/vikev	s	zl	zuh				1						2		3
Pisum /Vicia – hrách/vikev	s	zl	min		2										2
Prunus institia – slivoň obecná	pe		nz				1							1	2
Prunus institia – slivoň obecná	pe		min				1	4				1			6
Prunus institia /domestica – slivoň obecná domácí	pe	zl	nz											5	5
Pyrus communis – hrušeň obecná	kvl		nz									1			1
Reseda lutea – rýt žlutý	n		nz									1			1
Rubus caesius – ostružiník sivý	pe		nz						1			4	1	1	7
Rubus caesius – ostružiník sivý	pe		min						1						1
Rubus fruticosus – ostružiník křovitý	pe	nz	1	8			1	2	6			25	13	7	63
Rubus idaeus – maliník obecný	pe		nz	77	218		139	331	167			316	770	167	2185
Rubus idaeus – maliník obecný	pe	zl	nz	2											2
Sambucus ebulus – bez chebdí	s		nz	1	2			1				2			6
Sambucus nigra – bez černý	s		nz	1	1		1					4	4		11
Sambucus sp. – bez	s		nz				2							1	3
Secale cereale – žito seté	o		zuh					1				4	1	1	7
Secale cereale – žito seté	o	zl	zuh										1		1
Setaria viridis/verticillata – bér zelený/přeslenitý	plu		nz									1	1		2
Thlaspi arvense – penízek rolní	s	zl	nz									12			12
Triticum aestivum – pšenice setá	o	zl	zuh										1		1
Urtica dioica – kopřiva dvoudomá	n		nz				1								1
Verbena officinalis – sporýš lékařský	s		nz		1										1
Vitis vinifera – réva vinná	pe		nz	260	745	28		245	158	107	93	1979	1890	393	5898
Vitis vinifera – réva vinná	pe	zl	nz	13	63			44		7		2		38	167
Vitis vinifera – réva vinná	pe		min			7			41	9	25	6	1		89
Indeterminata – neurčitelné	d		nz				3								3
Indeterminata – nerčitelné	d		min		1		1								2
CELKEM				800	1546	37	548	935	635	127	142	2875	2912	1043	11600
skořápky								x							
kosti								x							
kosti ryb								x							
šupiny								x							
POZNÁMKY				d – diaspora, jeh – jehněda, kl – klasové internodium, kvl – květní lůžko, n – nažka, o – obilka, of – oříšek, pe – pecka, pecička, pl – plucha, plu – plůdek, pu – pupen, s – semeno, st – stéblo, t – tvrdka, tex – textil, zl – zlomek, zuh – zuhelnatělé, nz – nezuhelnatělé, min – mineralizované											

Praha 1-Malá Strana, Malostranské nám. čp. 260/III Výsledky analýzy uhlíků a jejich počet									
Sonda	3B/2 (JÍMKA)								
SJ (vrstva)	38	41	42	43	58	58	58	59	61
DATACE	15. – 16. st.	15. – 16. st.	15. – 16. st.	15. – 16. st.	15. – 16. st.	15. – 16. st.	15. – 16. st.	15. – 16. st.	15. – 16. st.
Abies – jedle uhl.	2	1		2				2	6
Abies – jedle dř.			1						
Alnus – olše uhl.							2		
Betula – bříza uhl.		1	1				1	1	1
Carpinus – habr uhl.	2						2		1
Corylus – liska uhl.	2	2		1			4	1	1
Fagus – buk uhl.									1
Pinus – borovice uhl.	10	26	10	11	9		21	24	18
Pinus – borovice dř.							2		
Populus – topol uhl.				1			2		
Populus/Salix – topol/vrba uhl.		1	2						2
Prunus – slivoň uhl.		2							
Quercus – dub uhl.	8	16	8	5	11		15	18	17
Salix – vrba uhl.					2				
Tilia – lípa uhl.		1					1		
Ulmus – jilm uhl.									2
Pinopsida – jehličnan uhl.									1
Pinopsida – jehličnan dř.						3			
lístnác uhl.				1					
kůra – cortex uhl.			1		1		2	4	
CELKEM	24	50	23	21	23	3	52	50	50
POZNÁMKA	dř. – dřevo / uhl. – uhlík								

Tab. 6. Praha 1-Malá Strana. Malostranské náměstí čp. 260/III. Výsledky analýzy uhlíků a jejich počet v objektu Z05. (Provedl P. Kočár a R. Kočárová, 2008; viz KOČÁR/KOČÁROVÁ 2009; grafická úprava T. Cymbalak, 2012.)

cíl naznačit komplikovanost některých situací, které vyniknou zvláště při porovnání dvou k tomuto účelu určených objektů.

Je samozřejmé, že samotný rozbor keramických nálezů neposkytuje jednoznačný přehled o událostech s objektem svázaných a ucelenější poznatky získáváme až ve spolupráci s dalšími odborníky (enviromentální analýzy, numizmatika, průzkum zdiva a stavebních článků, geologické posudky).

Oba objekty sloužily k ukládání odpadu a snad i fekálií, vzhledem k jejich časovému zařazení lze u nich předpokládat průběžné procesy čištění, které mohly značně narušit strukturu dříve uložených souborů. Ta se projevila v případě jímky Z043. Ve druhé bylo možné konstatovat výraznou homogenitu náleзовých souborů. V tomto směru zaujme obdobné množství nálezů vyzdvižených z obou objektů. V případě keramiky (Z043 = 7047 ks; Z05 = 7795 ks) stojí za pozornost také podíl zastoupení zlomků rezných (Z043 = 5259 ks; Z05 = 5493 ks) a glazovaných (Z043 = 1788 ks; Z05 = 2302 ks; Graf 1 a 2), přičemž ovšem objem jímky z Nového Města činí 11,64 m³ a kubatura malostranské se rovná 5,71 m³.²⁶ V tomto kontextu se nabízí otázka, jak rychle byly oba objekty zaplňovány, zda se jednalo o jednorázový nebo postupný zásyp, a – v neposlední řadě – kdo přispíval k jeho vytvoření.

Na základě výčtu majitelů (kpt. 1.4) byla zaznamenána výrazná fluktuace v rámci novoměstské domovní parcely, a to hlavně v 16. století. Případné stavební úpravy se pak mohly odrazit i ve výplni dané jímky, která měla v některých partiích jednoznačně suťový charakter. Zatímco novoměstský objekt se nacházel v zadní části pravděpodobně výrazně nezastavěné parcely, druhá zkoumaná jímka byla situována do přízemních prostor, které náležely zkoumanému domu. S tím také souvisí datování obou objektů.

Dobu výstavby novoměstské jímky lze vzhledem k širokému intervalu, jakým je datován homogenní zásyp na jejím dně, odhadnout jen velmi obtížně (viz výše). Její zánik můžeme na základě rozboru inventáře stanovit do pokročilého 17. století. Datace jednotlivých vrstev pak byla poměrně problematická, neboť často zahrnovala řadu starších i mladších prvků. V případě jímky z Malé Strany jde o přesněji určitelný časový úsek, korespondující z větší části s obdobím existence obecního špitálu. Obsah objektu vypovídá o jeho plnění od konce 15. do průběhu 17. století, což dobře ilustruje i datace jednotlivých uloženin.

Odlišný stav dochování materiálu umožnil získání rozdílného penza informací. Jímka Z043 poskytla převážně materiál fragmentarizovaný, celé nádoby byly vyzdviženy v počtu tří kusů.

²⁶ Pro srovnání – vrcholné až pozdně středověké jímky z Mostu dosahovaly sotva poloviny tohoto objemu (1,5 m³; 2,5 m³; KLÁPŠTĚ 2002, 194).

Shledání jednotlivých fragmentů bylo provedeno pouze u několika výrazněji se profilujících jedinců (kamenina, glazovaný pohárek). Oproti tomu soubory z malostranské jímky jsou reprezentovány desítkami (89 ks) kompletních jedinců (obr. 27), menší část (13 ks) jich byla rekonstruována ze střepového materiálu. V prvním případě tak bylo možné pouze vymezit určité horizonty a vyzdvihnout zajímavější prvky, příp. rekonstruované kusy. Vývoj tvarosloví nádob byl v podstatě těžko postižitelný. Jímka Z05 umožnila v daleko větší míře vysledovat postupné morfologické a výzdobné proměny v čase a potvrdit tak správnost v současnosti udávané chronologie (BLAŽKOVÁ 2011). Na základě uvedených zjištění je tak třeba zdůraznit potřebu shledávání a lepení keramických fragmentů, které může značně ovlivnit výsledek celého zpracování.

Lze konstatovat, že na charakter výplně jímky (a tím na kvalitu nálezových souborů) mělo nepochybně vliv její umístění v rámci parcely. Objekty v zadní, hospodářské části parcely se jednak snáze čistily a jednak mohly pojmut odpad vzniklý např. při stavebních úpravách nebo případných úklidových pracích. Nemluvě o tom, že nevíme, nakolik striktní byly parcelní hranice a zda k jímce nemohli mít přístup sousedé i širší veřejnost. Navíc v případě novoměstského objektu byla zaznamenána větší koncentrace odpadu včetně zhruba 6 kg strusky, který lze spojit s řemeslnou činností. Jímka umístěná přímo v domě naopak vykazovala známky postupného plnění, ačkoli ani zde nemůžeme vzhledem k širokým datačním intervalům, jakými disponujeme, vyloučit její čištění. Dalším faktorem mohla být četnější fluktuace majitelů na pozemku nebo jejich povolání. Bohužel pro určení společenského statutu uživatelů jímky nebyly získány žádné jednoznačné doklady. Lze pouze spekulovat – s odkazem na absenci luxusnějších prvků nebo menší zastoupení skleněných nádob, že se jednalo spíše o příslušníky nižších sociálních vrstev.

Pro dalekosáhlejší závěry by samozřejmě bylo třeba porovnat více podobných objektů a zaměřit se také na kontinuitu jejich použití v rámci dané parcely. Naším cílem byla v první řadě prezentace části materiálu s ohledem na kontext, v němž se nacházel.

Obr. 27. Praha 1-Malá Strana. Ilustrační foto vybraných kompletních keramických jedinců z jímky Z05 (foto T. Cymbalak, 2007).

LITERATURA A PRAMENY

- AMP 2069 — Archiv hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, sign. 2069. Soudní kniha trhov a dlužní — Kniha soudních zápisů trhov a dlužních Nového Města pražského 1377–1390.
- AMP 2092 — Archiv hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, sign. 2092. Manuál radní větší Nového Města pražského 1513–1518.
- AMP 2093 — Archiv hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, sign. 2093. Manuál radní větší Nového Města pražského 1518–1528.
- AMP 2195 — Archiv hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, sign. 2195. Liber contractuum 5. Radní kniha trhov Nového Města pražského 1571–1580.
- AMP 2196 — Archiv hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, sign. 2196. Liber contractuum 6. Radní kniha trhov Nového Města pražského 1575–1581.
- AMP 2197 — Archiv hlavního města Prahy, Sběrka rukopisů, sign. 2197. Liber contractuum 7. Radní kniha trhov Nového Města pražského 1581–1594.

- BLAŽKOVÁ 2011 — Gabriela BLAŽKOVÁ: Hmotná kultura Pražského hradu raného novověku ve světle archeologických nálezů. Rukopis dizertační práce, Praha 2011. Uloženo: Ústav pro archeologii FF UK.
- BLAŽKOVÁ/FROLÍK/ŽEGKLITZOVÁ 2010 — Gabriela BLAŽKOVÁ / Jan FROLÍK / Jana ŽEGKLITZOVÁ: Raně novověká jámka z Pražského hradu. *Živá archeologie* – REA 11, 2010, 100–103.
- BROFT 1984 — Miroslav BROFT: Pražský obranný systém v době dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad roku 1448. *Staletá Praha* 14, 1984, 141–156.
- BRYCH/STEHlíKOVÁ/ŽEGKLITZ 1990 — Vladimír BRYCH / Dana STEHLÍKOVÁ / Jaromír ŽEGKLITZ: Pražské kachle doby gotické a renesanční. Katalog výstavy. Praha 1990.
- BŘEZINOVÁ 1997 — Helena BŘEZINOVÁ: Doklady textilní výroby v 6.–12. století na území Čech, Moravy a Slovenska. *Památky archeologické* 88, 1997, 124–179.
- CYMBALAK 2010 — Tomasz CYMBALAK: Výzkum novoměstského domovního bloku mezi ulicemi Spálenou, Purkyňovou, Vladislavovou a Charvátovou v Praze 1. *Archeologické výzkumy v Čechách 2009* (sborník referátů z informačního kolokvia). *Zprávy České archeologické společnosti, supplementum* 78, 2010, 30–31.
- CYMBALAK/PODLISKA 2008 — Tomasz CYMBALAK / Jaroslav PODLIŠKA: Výzkum domu čp. 260/III na Malostranském náměstí v Praze. *Archeologické výzkumy v Čechách 2007* (sborník referátů z informačního kolokvia). *Zprávy České archeologické společnosti, supplementum* 71, 2008, 26–27.
- CYMBALAK/RÝKL/SEMERÁD 2011 — Tomasz CYMBALAK / Michael RÝKL / Matouš SEMERÁD: Nejstarší relikty měšťanské gotické zástavby na Novém Městě v Praze. Aktuální pohled na základě výsledků posledních archeologických výzkumů. *Staletá Praha* 27, 2011/2, 14–44.
- CYMBALAK/ŘEHÁK 2009 — Tomasz CYMBALAK / Josef ŘEHÁK ml.: Zásobování vodou u jednoho novověkého domu na Malé Straně v Praze. *Staletá Praha* 25, 2009/2, 66–80.
- ČAPEK 2010 — Ladislav ČAPEK: Depoziční a postdepoziční procesy středověké keramiky na parcelách Českých Budějovic. Plzeň 2010.
- DOHNAL/VAŘEKA 1997 — Martin DOHNAL / Pavel VAŘEKA: Výzkum novověké vesnické usedlosti v Srlíně (okr. Písek) – svědectví archeologických a písemných pramenů. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 10, 1997, 97–106.
- DOHNAL/VAŘEKA 1997 — Martin DOHNAL / Pavel VAŘEKA: Novověké artefakty z bývalého kapucinského kláštera v areálu někdejších kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v Praze 1 (zjišťovací výzkum v letech 1998–1999). *Archeologica Pragensia* 16, Praha 1997, 251–294.
- DRAGANOVÁ 1978 — Jarmila DRAGANOVÁ: Kolonizační prvky v keramice 12. a 13. století ve střední Evropě. Rukopis diplomové práce, Praha 1978. Uloženo: Ústav pro archeologii FF UK.
- DRAGOUN 1997 — Zdeněk DRAGOUN: Specifický typ pohárů z pražských nálezů. *Archaeologia historica* 22, 1997, 321–330.
- FIEDLER 1992 — Jiří FIEDLER: Židovské památky v Čechách a na Moravě. Praha 1992.
- FRÖHLICH/SCHUEFLER 1988 — Jiří FRÖHLICH / Vladimír SCHUEFLER: Keramický nález z rozhraní 18. a 19. století v Písku. In: *Z jihočeského národopisu, sborník etnografické sekce Krajské muzejní rady v Českých Budějovicích* 2, 1988, 81–89.
- FROLÍK/TOMÁŠEK 2003 — Jan FROLÍK / Martin TOMÁŠEK: Soubor pozdně středověké keramiky z výplně zaniklé studny čp. 108 v Kutné Hoře. *Archeologie ve středních Čechách* 7, 2003/2, 735–758.
- FROLÍK/MUSIL 2010 — Jan FROLÍK / Jan MUSIL: Záchranný archeologický výzkum v Hradební ulici v Chrudimi v roce 2006. *Chrudimský vlastivědný sborník* 14, 2010, 3–28.
- FRÝDA/ROŽMBERSKÁ 1991 — František FRÝDA / Věra ROŽMBERSKÁ: Středověké odpadní jámky z Kašperských Hor. *Sborník Západočeského muzea v Plzni* 6, 1991, 28–63.
- HLOŽEK/MERTA/PEŠKA 2004 — Martin HLOŽEK / David MERTA / Marek PEŠKA: Ke kovolitectví ve středověkém Brně: nálezy tyglíků z Dominikánské 5. Ve službách archeologie 5. Sborník k sedmdesátinám RNDr. Emanuela Opravila, CSc., 2004, 301–305.
- HOFFMANN 2009 — František HOFFMANN: České město ve středověku. Praha 2009.
- HORSCHIK 1978 — Josef HORSCHIK: Steinzeug: 15. bis 19. Jahrhundert. Von Bürgel bis Muskau. Dresden 1978.
- HRDLÍČKA/RICHTER/SMETÁNKA 1966 — Ladislav HRDLÍČKA / Miroslav RICHTER / Zdeněk SMETÁNKA: Výzkum v Sezimově Ústí v r. 1965. *Archeologické rozhledy* 18, 1966, 663–680.

- HRDLÍČKA 1967 — Ladislav HRDLÍČKA: Středověká hrnčířská pec s keramickou klenbou v Bakově nad Jizerou. *Archeologické rozhledy* 19, 1967, 510–516, 518–519, 521–524.
- HUML 1995 — Václav HUML: Rudolfínská lékárna Matyáše Borbonia na Koňském trhu očima archeologie. Praha 1995.
- JAKOUBĚOVÁ 1995 — Vladimíra JAKOUBĚOVÁ: Novověké hrnčířství na Novopacku. *Sborník Z Českého ráje a Podkrkonoší* 8, 1995, 238–243.
- JORDÁNKOVÁ/SEDLÁČKOVÁ 2005 — Hana JORDÁNKOVÁ / Hedvika SEDLÁČKOVÁ: Skleněné střípky a keramické střepy z domácnosti Matouše Židlochovického. *Brno v minulosti a dnes* 18, 2005, 119–143, 635–650.
- JÜTTNER 1811–1815 — Josef JÜTTNER: Grundriss der k. Hauptstadt Prag. Praha 1811–1815.
- KLÁPŠTĚ/KYNCL/KYNCL 2000 — Jan KLÁPŠTĚ / Josef KYNCL / Tomáš KYNCL: Dendrochronologie mostecké studny 1/80 a předpoklady objektivní archeologické datace. *Archeologické rozhledy* 52, 2000, 679–687.
- KLÁPŠTĚ 2002 — Jan KLÁPŠTĚ (ed.): *Archeologie středověkého domu v Mostě* (čp. 226). *Mediaevalia Archaeologica* 4, Praha 2002.
- KOČÁR/KOČÁROVÁ 2009 — Petr KOČÁR / Romana KOČÁROVÁ: Archeobotanická analýza. In: *PODLISKA/CYMBALAK 2009*, svazek 5, nestránkováno.
- KOČÁR ET AL. — Petr KOČÁR / Zdeňka SŮVOVÁ / Petra HOUFKOVÁ / Eva MYŠKOVÁ / Lucie HENDRYCHOVÁ / Tomáš KÚTEK: Praha 1-Nové Město, COPA Centrum Národní – výsledky environmentální části záchranného archeologického výzkumu, č. analýzy 3/12, Praha 2012. Uloženo: Archiv archeologického odboru NPÚ ÚOP v hl. m. Praze.
- KOULA 1917 — Jan KOULA: Co nám vyprávějí pražské střepy 17. století. *Památky archeologické* 29, 1917, 12–19, 123–129, 176–184, 250–257.
- KRAJÍČ 1998 — Rudolf KRAJÍČ: Dům pasíře Prokopa v Táboře. *Archeologický výzkum odpadní jímky v domě čp. 220. Tábor 1998*.
- KRAJÍČ 2009 — Rudolf KRAJÍČ: Vody a odpady jako privátní i komunální problém městských aglomerací. *Doklady z města Tábora od 13. do 18. století. Památky archeologické* 100, 2009, 261–300.
- LAPPE 1995 — Ulrich LAPPE: Mittelalterliche Keramik mit Eigentumsmarken aus Thüringen. In: *Denkmalpflege und Forschung in Westfalen* 32. Zur Regionalität der Keramik des Mittelalters und der Neuzeit: Beiträge des 26. Internationalen Hafnerei-Symposiums, Soest 5. 10. – 9. 10. 1993, Werner Lichtwark / Friederike Lichtwark (Hrsg.), Bonn 1995, 75–79.
- LIBAL/VAJDIŠ 1966 — Dobroslav LIBAL / Jaroslav VAJDIŠ: Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí čp. 260/III. *Pasportizace SÚRPMO*, nepublikovaný strojpis, Praha 1966.
- LORENC 1973 — Vilém LORENC: *Nové Město pražské*. Praha 1973.
- MĚCHUROVÁ 2009 — Zdeňka MĚCHUROVÁ: Drobná středověká plastika koníčka na Moravě. *Archaeologia historica* 34, 2009, 17–187.
- MĚŘÍNSKÝ/PROCHÁZKA 2010 — Zdeněk MĚŘÍNSKÝ / Rudolf PROCHÁZKA: K některým aspektům každodenního a svátečního života středověkého člověka na Moravě a ve Slezsku. *Archaeologia historica* 35, 2010/1–2, 7–44.
- MYŠKOVÁ 2012 — Eva MYŠKOVÁ: Parazitologická analýza. In: Praha 1-Nové Město, COPA Centrum Národní, výsledky environmentální části záchranného archeologického výzkumu, Praha 2012. Uloženo: Archiv archeologického odboru NPÚ ÚOP v hl. m. Praze.
- NECHVÁTAL 1968 — Bořivoj NECHVÁTAL: Studie o hrnčířství a keramice 16. století v Čechách. *Strojpis kandidátské práce*, Praha 1968. Uloženo: ARÚ AV ČR.
- NEKUDA/REICHERTOVÁ 1968 — Rostislav NEKUDA / Květa REICHERTOVÁ: Středověká keramika v Čechách a na Moravě. Brno 1968.
- NOSEK/DAMOHORSKÁ 2010 — Bedřich NOSEK / Pavla DAMOHORSKÁ: Židovské tradice a zvyky. Praha 2010.
- OLMEROVÁ 1978 — Helena OLMEROVÁ: Praha 1-Nové Město, Charvátova čp. 56/II. *Nálezová zpráva o výzkumu*. Praha 1978. Uloženo: *Nálezová zpráva č. 89*, Archiv archeologického odboru NPÚ ÚOP v hl. m. Praze č. 64/LXXXIX/PSSPOP; *nálezová zpráva archiv ARÚ AV ČR př. č. 2084/80*.
- OLMEROVÁ 1984 — Helena OLMEROVÁ: Praha 1-Nové Město, Purkyňova ulice čp. 1404/II. *Nálezová zpráva o výzkumu*. Praha 1984. Uloženo: *Archiv ARÚ 1886/84*.
- OLMEROVÁ/KRŠÁKOVÁ 1984 — Helena OLMEROVÁ / Světlana KRŠÁKOVÁ: Novoměstské Charváty a jejich zakladatel. *Staletá Praha* 14, 1984, 157–170.
- OMELKA 2009 — Martin OMELKA: Numismatický posudek. In: *PODLISKA/CYMBALAK 2009*, svazek 5, nestránkováno.

- OPRAVIL 1964 — Emanuel OPRAVIL: Středověké jámy a studny. *Archeologické rozhledy* 16, 2009/2, 219–224.
- ORNA 2011 — Jiří ORNA ET AL.: Keramická produkce města Plzně v období 14. a 15. století. Plzeň 2011.
- OSTEN 1998 — Sigrid von OSTEN: Das Alchemistenlaboratorium Oberstockstall. Ein Fundkomplex des 16. Jahrhunderts aus Niederösterreich. *Monographien zur Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie* 6 (Hrsg. F. Daim), Innsbruck 1998.
- PAJER 1983 — Jiří PAJER: Počátky novověké keramiky ve Strážnici. Strážnice 1983.
- PAŘEZ 2009 — Jan PAŘEZ: Návrh historické rešerše pro určení stavebního vývoje na ploše ZAV (Copa) v poloze předlokačního osídlení bývalého Újezdu u sv. Martina. Nepublikovaný rukopis, Praha 2009. Uloženo: Archiv archeologického odboru NPÚ ÚOP v hl. m. v Praze.
- PEROUTKOVÁ MATĚJKOVÁ ET AL. 2011 — Kristýna PEROUTKOVÁ MATĚJKOVÁ / Anna PROKOPOVÁ / Jan HAVRDA / Jiří MILITKÝ 2011: Svazek 6 – Deskripce nálezů. In: Praha 1-Staré Město, Benediktská čp. 1100/I, nálezová zpráva o archeologickém výzkumu č. 2009/13 NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, J. Havrda et al., Praha 2011. Uloženo: Archiv archeologického odboru NPÚ ÚOP v hl. m. Praze čj. NPÚ 311/14928/11.
- PÍCKA/HÜRKOVÁ/SCHNEIDERWINKLOVÁ 2009 — Jan PÍCKA / Jindra HÜRKOVÁ / Pavlína SCHNEIDERWINKLOVÁ: Odpadní jímky z Kašperských Hor. *Archaeologia historica* 34, 2009, 103–159.
- PODLISKA/WALLISOVÁ 2001 — Jaroslav PODLIŠKA / Michaela WALLISOVÁ: Praha 1-Nové Město, Národní třída čp. 37/II, zpráva o záchranném archeologickém výzkumu č. 25/00 PÚPP. Praha 2001. Uloženo: Archiv archeologického odboru NPÚ ÚOP v hl. m. Praze.
- PODLISKA/CYMBALAK 2009 — Jaroslav PODLIŠKA / Tomasz CYMBALAK: Praha 1-Malá Strana, Malostranské náměstí 11, čp. 260/III. Nálezová zpráva o archeologickém výzkumu č. 2006/21 NPÚ ÚOP v hl. m. Praze. Uloženo: NZ archiv ARÚ AV ČR čj. 713/10. Archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze čj. 1218/10.
- PODPĚRA 2007 — Pavel PODPĚRA: Závěrečná zpráva inženýrskogeologického průzkumu, Praha 1 – Copa Centrum Národní. Praha 2007. Uloženo: u autora.
- RÜCKL/HAVRDA/TRYML 2007 — Štěpán RÜCKL / Jan HAVRDA / Michal TRYML: Renaissance cesspit from Malá Strana in Prague / Renesanční jímka z Malé Strany v Praze. In: *Studies in Post-Medieval Archaeology* 2, Jaromír Žegklitz (ed.), Praha 2007, 361–382.
- RUTH 1904 — František RUTH 1904: Kronika královské Prahy a obci sousedních II. Praha 1904.
- SCHEIDEMANTEL/SCHIFER 2005 — Dirk SCHEIDEMANTEL / Thorsten SCHIFER: Waldenburger Steinzeug, Archäologie und Naturwissenschaften. In: *Veröffentlichungen des Landesamtes für Archäologie mit Landesmuseum für Vorgeschichte, Band 44*, Dresden 2005.
- SLAVÍČEK 2012 — Karel SLAVÍČEK 2012: Keramické poháry z hradu Rokštejna. Rukopis nepublikované bakalářské práce. Uloženo: ÚAM FF Masarykova universita, Brno 2012.
- STEHLÍKOVÁ 1979a — Dana STEHLÍKOVÁ: Praha 1-Nové Město, čp. 1544/II, dokumentace domu před demolicí (PSSPPOP). Praha 1979. Uloženo: Archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, č. 4100/b.
- STEHLÍKOVÁ 1979b — Dana STEHLÍKOVÁ: Praha 1-Nové Město, čp. 54/II, Dokumentace domu před demolicí (PSSPPOP). Praha 1979. Uloženo: Archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, č. 4091/b.
- STEHLÍKOVÁ 1979c — Dana STEHLÍKOVÁ: Praha 1-Nové Město, čp. 56/II, Dokumentace domu před demolicí (PSSPPOP). Praha 1979. Uloženo: Archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, č. 4093/b.
- STEHLÍKOVÁ 1979d — Dana STEHLÍKOVÁ: Praha 1-Nové Město, čp. 1404/II, Dokumentace domu před demolicí (PSSPPOP). Praha 1979. Uloženo: Archiv NPÚ ÚOP v hl. m. Praze, č. 4099/b.
- SCHWARZ 1940 — Vincy SCHWARZ (ed.): Město vidím veliké. Cizinci o Praze. Praha 1940.
- ŠÍROKÝ 2000 — Radek ŠÍROKÝ: Pitná, užitková a odpadní voda v českých městech ve středověku a raném novověku. Stav a perspektivy archeologického poznání. *Památky archeologické* 91, 2000, 345–410.
- ŠTAJNOCHR 1998 — Vítězslav ŠTAJNOCHR: Dva etnoikonografické exkurzy do novověké keramiky a keramika v archeologii. *Archeologické rozhledy* 50, 1998/1, 35–42.
- THIER 1995 — Bernd THIER: Besitzermarken auf spätmittelalterlichen und neuzeitlichen Keramik. In: *Denkmalpflege und Forschung in Westfalen Bd. 32. Zur Regionalität der Keramik des Mittelalters und der Neuzeit, Beiträge des 26. Internationalen Hafnerei-Symposiums, Soest 5. 10. – 9. 10. 1993*, Werner Lichtwark / Friederike Lichtwark (Hrsg.), Bonn 1995, 167–185.
- TOMEK 1855 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy I. Praha 1855.
- TOMEK 1865 — Václav Vladivoj TOMEK: Základy starého místopisu pražského I–II. Praha 1865.
- TOMEK 1871 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy II. Praha 1871.

- TOMEK 1891 — Václav Vladivoj Tomek: Dějepis města Prahy VIII. Praha 1891.
- TOMEK 1892 — Václav Vladivoj Tomek: Praha roku 1519. Upravená mapa Prahy. Praha 1892.
- VARADZIN 2005 — Ladislav Varadzin: Značky na dně keramických nádob ve středověku. *Studia Mediaevalia Pragensia* 5, 2005, 165–199.
- VÁŘEKA 1998 — Pavel Vářeka: Proměny keramické produkce vrcholného a pozdního středověku v Čechách. *Archeologické rozhledy* 50, 1/1998, 123–137.
- VÁŘEKA 2002 — Pavel Vářeka: Keramika z pozdního středověku až počátku novověku z areálu bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v Praze 1 (zjišťovací výzkum v letech 1998–1999). *Archaeologia Pragensia* 16, 2002, 217–249.
- VENCL 2001 — Slavomil Vencl: Souvislosti chápání pojmu „nálezový celek“ v české archeologii. *Archeologické rozhledy* 53, 2001, 592–611.
- VYŠOHLÍD 2007 — Martin Vyšohlíd: Find of clay pipes from Náměstí Republiky in Prague's New Town. In: *Studies in Post-Medieval Archaeology* 2, Jaromír Žegklitz (ed.), Praha 2007, 275–304.
- WINTER 1890 — Zikmund Winter: Kulturní obraz českých měst. Praha.
- ŽEGKLITZ 2001 — Jaromír Žegklitz: Svědectví střepů 3 – raně novověká keramika z Petřína. In: *Pražský vrch Petřín*, Jan Zavřel (ed.), Praha / Litomyšl 2001, 108–113.
- ŽEGKLITZ/VITANOVSKÝ/ZAVŘEL 2009 — Jaromír Žegklitz / Michal Vitanovský / Jan Zavřel: An Assemblage of Stove Tile Moulds from The Prague Pottery Workshop of Adam Špaček and Its Tile Production in the Years 1531–1572. In: *Studies in Post-Medieval Archaeology* 3, Jaromír Žegklitz (ed.), Praha 2009, 207–272.

SUMMARY

This article refers to analysis of an inventory of two cess pits with special regard to pottery finds. The first pit was uncovered during the excavation in the vicinity of the Národní metro station at Nové Město quarter in 2009. However considerable fragmentation of artefacts from its infill complicated their analysis to certain extend. Apart from that later intrusions appeared in the lower sediments, which opened questions about the filling process of the feature, its function and also methodological aspects. From this reason only more significant items of the pottery assemblage are presented in this article (Hostomice goods, stoneware, fine sculptures etc.), dated from the 1st half of the 15th century to the 2nd half of the 17th century. This proved as the most suitable access with the aim to enlarge the, so far, not very numerous base of specific shapes, decoration types and pottery groups. Interpretation of the feature, situated in the back part of a townsman's plot and originally signed as a well, appeared quite problematic. In cooperation with the environmentalists this function was excluded and time horizons were stated when this pit could have been used as faecal.

The second excavated feature was uncovered at The Malostranské square in the ground floor of the house No. 260/III in 2006. To the contrary from the previous one a large amount of complete vessels (89 pieces) was gained, and the general fragmentation was much less extensive especially in the lower parts. Variations of morphological and decoration changes could thus be observed. Kitchen pottery prevailed mostly with cups of small diameters. The infill of the pit was dated since the end of the 15th to the late 17th century and can partly be connected with the existence of a hospital situated nearby in 1485–1590. The homogenous content of the layers suggests gradual filling of the feature, which could have been used for depositing the faecal at the same time.

Analysis of two Prague pits with similar construction aimed first at publishing at least part of the large finds assemblage from their infill. Comparison of their content, filling process and presumed function proved to be beneficial. The results show that the character of the fill can be determined by the position of the pit within the house plot and its accessibility. In a limited space in the house ground floor the frequency of the filling might not be so high and the number of its users is more reduced than if the pit is situated in the rear part of the plot with variable boundaries, which did not have to be firmly defined. Archaeologically uncovered pits, tens of which are known from Prague only, give evidence about the waste management as well as about certain habitual practices connected with early post medieval hygiene. They are significant for the knowledge of what was included in the interiors of surrounding houses. From this point of view they will always be archaeologically very observed features despite the difficulties their analysis bring with them.

Fig. 1. Prague 1-Nové Město. Original appearance of the house block with the archaeological trenches from 2009–2012 and the position of the pit Z043 (in yellow).

Fig. 2. Prague 1-Nové Město. Reconstruction of the plot boundaries on the base of the archive evidence by J. Pařez.

Fig. 3. Prague 1-Nové Město. Groundplan of the feature Z043.

Fig. 4. Prague 1-Nové Město. The area of the archaeological excavation (red line) and the position of the plot (red infill) on the section of a map of the northern edge of the south part of Nové Město in Prague around 1519.

Fig. 5. Prague 1-Nové Město. Fragment of the Jewish gravestone from the infill of the feature Z043.

- Fig. 6.** Prague 1-Nové Město. The finds situation in the Z043 feature and its surroundings. Recognised chronological horizons in colours supplemented by examples of the finds.
- Fig. 7.** Prague 1-Nové Město. A thin walled small jug with a mark on its base.
- Fig. 8.** Prague 1-Nové Město. Olive green glazed beaker with embossed decoration.
- Fig. 9.** Prague 1-Nové Město. Fragment of a miniature vessel with olive green glaze on both sides.
- Fig. 10.** Prague 1-Nové Město. Fragments of so called Hostomice goods (a-d) and fragments of glazed pottery with atypical decoration (e).
- Fig. 11.** Prague 1-Nové Město. An unglazed lid with dimples on the knob.
- Fig. 12.** Prague 1-Nové Město. A fragment of a jug with typical rouletting decoration.
- Fig. 13.** Prague 1-Nové Město. A “tankard” with rich rouletting decoration fired in reduced atmosphere.
- Fig. 14.** Prague 1-Nové Město. Stoneware jug with horizontal lines and indented foot.
- Fig. 15.** Prague 1-Nové Město. Pottery forms for casting metal items (buckles).
- Fig. 16.** Prague 1-Nové Město. A base of a metallurgical cup with traces of metal (on the top) and a complete one with “a crutched cross” mark on its base (on the bottom).
- Fig. 17.** Prague 1-Nové Město. Tiny zoomorphic and anthropomorphic pottery statue.
- Fig. 18.** Prague 1-Nové Město. Bone knife handles from the fill of Z043 pit.
- Fig. 19.** Prague 1-Malá Strana. The position of the house “The three Golden Crowns” (No. 260/III, Malostranské square 11, Tržiště 16); top: current cadastre map of Prague; centre: stable cadastre, the Emperors imprint from 1842; bottom: an orthophoto of Malá Strana.
- Fig. 20.** Prague 1-Malá Strana, No. 260/III. The position of the Z05 feature (yellow) within the building constructions of the house No. 260/III and late medieval constructions revealed within the plot. (Analytic plan of the building phases by M. Kovář, 2009, inputs by T. Cymbalak 2012).
- Fig. 21.** Prague 1-Malá Strana. Finds situation in the Z05 feature and its surroundings. Chronological horizons in colours supplemented by examples of finds.
- Fig. 22–24.** Prague 1-Malá Strana, No. 260/III. A withdrawal of drawing documentation of the pottery finds from the pit Z05.
- Fig. 25.** Prague 1-Malá Strana, No. 260/III. A glass bottle.
- Fig. 26.** Prague 1-Malá Strana, No. 260/III. Glass pilgrim bottle.
- Fig. 27.** Prague 1-Malá Strana, No. 260/III. Photo of a sample of complete pottery vessels from the pit Z05.
- Tab. 1.** Prague 1-Nové Město. Copa Centrum Národní. Results of the archaeobotanical macro remains analysis from the infill of the Z043 feature.
- Tab. 2.** Prague 1-Nové Město. Copa Centrum Národní. Results of the palynological analysis from the infill of the Z043 feature.
- Tab. 3.** Prague 1-Nové Město. Copa Centrum Národní. Results of the numismatic analysis of the finds from the infill of the Z043 feature.
- Tab. 4.** Prague 1-Malá Strana. Malostranské square No. 260/III. Results of the numismatic analysis of the finds from the infill of the Z05 feature.
- Tab. 5.** Prague 1-Malá Strana. Malostranské square No. 260/III. Results of the archaeobotanical macro remains analysis from the infill of the Z05 feature.
- Tab. 6.** Prague 1-Malá Strana. Malostranské square No. 260/III. Results of the analysis of the charcoal and its amount in the pit Z05.
- Graf. 2.** Prague 1-Nové Město. Copa Centrum Národní. Percentage and the amount of pottery unglazed and glazed in layers in the Z043 pit.
- Graf. 1.** Prague 1-Malá Strana. Malostranské square No. 260/III. Percentage and the amount of pottery unglazed and glazed in layers in the Z05 pit.

English by Linda and Patrick Foster

Práce vznikla v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ „Archeologie – Průzkum a analýza nových historických pramenů k dějinám území ČR“ financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Mgr. Tomasz CYMBALAK
NPÚ ÚOP v hl. m. Praze
cymbalak@praha.npu.cz

Mgr. Kristýna MATĚJKOVÁ
Ústav pro archeologii FF UK
MatejkovaKristyna@seznam.cz